

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU43

Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering

Sammanfattning

Utskottet ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag till ändring i bl.a. rättegångsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och häktninglagen. Utskottet föreslår dock en ändring i regeringens förslag som innebär att en misstänkt som utgångspunkt får vara häktad i längst nio månader fram till dess att åtal har väckts och inte i längst sex månader som regeringen föreslår. Enligt utskottet innebär en tidsgräns på nio månader en rimligare avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte försämrare vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring. I denna del finns en reservation (M, SD, KD).

Vidare tydliggörs i motiven att man vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl för att överskrida tidsgränsen för häktning ska göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Utskottet föreslår således bl.a. följande lagändringar:

- En misstänkt får som utgångspunkt vara häktad i längst nio månader fram till dess att åtal har väckts. Om den misstänkte inte har fyllt 18 år är motsvarande tid tre månader. Tiderna får överskridas om det finns synnerliga skäl, t.ex. när det misstänkta brottet är särskilt svårutrett för att det utgör en del av organiserad eller gängrelaterad brottslighet.
- En misstänkt som är under 18 år och intagen i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra timmar varje dag.
- Rätten beslutar vilka slags restriktioner åklagaren får ge en misstänkt.
- Möjligheterna att hålla en s.k. gemensam häktnings- och huvudförhandling utökas.
- Åklagaren ska redovisa en tidsplan för förundersökningen.

- Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt och ska därför som utgångspunkt placeras på något annat ställe.
- Det tydliggörs att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns totalt 14 reservationer (M, SD, C, V, KD) och tre särskilda yttranden (C, V, L).

Behandlade förslag

Proposition 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

17 yrkanden i följdmotioner.

10 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	9
Utskottets överväganden	10
Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering	10
Tidsgränser för häktning	10
Rättens beslut om restriktioner	23
Förvar av barn i polisarrest	27
Övriga lagförslag och ikraftträdande	29
Gemensam häktnings- och huvudförhandling	30
Anhållande och häktning av unga lagöverträdare	34
Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem	39
Presumtionen för häktning	41
Konsekvenser av förslagen m.m.	42
Reservationer	44
1. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (M, SD, KD)	44
2. Tidsgräns för häktning av unga lagöverträdare, punkt 2 (M, SD, KD)	45
3. Rättens beslut om restriktioner, punkt 3 (SD, KD)	46
4. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (M, SD, KD)	46
5. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (C)	47
6. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (V)	48
7. Gemensam häktnings- och huvudförhandling, punkt 6 (C)	49
8. Anhållande av unga lagöverträdare, punkt 7 (C)	49
9. Sänkt gräns för häktning av unga, punkt 8 (M, SD, KD)	50
10. Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem, punkt 9 (M)	50
11. Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem, punkt 9 (V)	51
12. Presumtionen för häktning, punkt 10 (M, SD, KD)	52
13. Utvärdering av rättens beslut om restriktioner vid häktning, punkt 11 (M)	53
14. Helhetsperspektiv för rättsväsendet, punkt 12 (M, KD)	53
Särskilda yttranden	55
1. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (V)	55
2. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (L)	56
3. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (C)	56
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	57
Propositionen	57
Följdmotionerna	57
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	58
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	60
<i>Bilaga 3</i>	
Utskottets lagförslag I	71
<i>Bilaga 4</i>	
Utskottets lagförslag II	72
<i>Bilaga 5</i>	
Reservantens lagförslag	73

<i>Bilaga 6</i>	
Remissinstanser	74
<i>Bilaga 7</i>	
Lagrådsremissens lagförslag.....	75
<i>Bilaga 8</i>	
Lagrådsyttrande som utskottet begärt	76
<i>Bilaga 9</i>	
Remissinstanser	80

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Tidsgräns för häktning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 24 kap. 4 a §, 18 a § och 20 § samt punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna med den ändringen att

- a) 4 a § och punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha den lydelse som utskottet föreslår i bilaga 3,
- b) lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021.

Därmed bifaller riksdagen delvis proposition 2019/20:129 punkt 1 i denna del och avslår motionerna 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3 och 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 i denna del.

Reservation 1 (M, SD, KD)

2. Tidsgräns för häktning av unga lagöverträdare

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 23 a § och punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna med den ändringen att

- a) lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021,
- b) tidpunkten i punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska vara klockan elva den 1 juli 2021.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och avslår motionerna 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1, 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 i denna del och 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 4.

Reservation 2 (M, SD, KD)

3. Rättens beslut om restriktioner

Riksdagen antar

- a) regeringens förslag till
  1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 24 kap. 5 a § med den ändringen att lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021,
  2. lag om ändring i häkteslagen (2010:611) i de delar det avser att 6 kap. 4 § ska upphöra att gälla och punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna med den ändringen att
    - lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021,
    - tidpunkten i punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska vara den 1 juli 2021,
- b) utskottets förslag i bilaga 4 till lag om ändring i rättegångsbalken.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:129 punkterna 1 och 5, båda i denna del, och avslår motion 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 3 (SD, KD)

4. Förvar av barn i polisarrest

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 6 a § med den ändringen att lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och avslår motionerna

2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 3,

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 4 och 5 samt

2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 6.

Reservation 4 (M, SD, KD)

Reservation 5 (C)

Reservation 6 (V)

5. Övriga lagförslag och ikraftträdande

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,

2. lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

3. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

4. lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,

5. lag om ändring i häkteslagen (2010:611),

i de delar som inte omfattas av utskottets förslag ovan med den ändringen att lagarna ska träda i kraft den 1 juli 2021.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:129 punkterna 1 i denna del, 2, 3 i denna del, 4 och 5 i denna del.

6. Gemensam häktnings- och huvudförhandling

Riksdagen avslår motion

2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 1.

Reservation 7 (C)

7. Anhållande av unga lagöverträdare

Riksdagen avslår motion

2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 2.

Reservation 8 (C)

8. Sänkt gräns för häktning av unga

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3,
2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11,
2020/21:3294 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12 och
2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 9 (M, SD, KD)

9. Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2,
2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och
2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 5.

Reservation 10 (M)

Reservation 11 (V)

10. Presumtionen för häktning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1,
2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2,
2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10,
2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11,
2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 32 och
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12.

Reservation 12 (M, SD, KD)

11. Utvärdering av rättens beslut om restriktioner vid häktning

Riksdagen avslår motion

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 13 (M)

12. Helhetsperspektiv för rättsväsendet

Riksdagen avslår motion

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6.

Reservation 14 (M, KD)

Stockholm den 25 mars 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens proposition 2019/20:129 Effektivare häktningar och minskad isolering. I propositionen lämnar regeringen ett antal förslag som syftar till en effektivare hantering av häktningar. Förslagen är avsedda att bidra till ökad rättssäkerhet och att barnperspektivet får större genomslag.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har fyra motioner med 17 yrkanden väckts. I ärendet behandlas också sju motioner från allmänna motionstiden 2020/21. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Under ärendets beredning har det inom utskottet framställts ett förslag om att regeringens förslag om tidsgränser för häktning bör ändras så att en misstänkt ska få vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst nio månader fram till dess att åtal har väckts och inte sex månader som föreslås i propositionen. Utskottet har i enlighet med grunderna för 10 kap. 4 § riksdagsordningen inhämtat behövliga upplysningar och yttranden över detta förslag. Eftersom det har gått en tid sedan den utredning som ligger till grund för propositionen skickades ut på remiss beslutade utskottet också att med stöd av 10 kap. 8 § riksdagsordningen ge berörda myndigheter möjlighet att även i övrigt lämna synpunkter på förslaget att införa tidsgränser för häktning (se utskottspromemoria 2019/20–2113). En lista över remissinstanserna finns i bilaga 6.

Utskottet beslutade den 22 oktober 2020 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i bilaga 7. Lagrådets yttrande finns i bilaga 8. Lagrådet avstyrkte utskottets förslag. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnittet Tidsgränser för häktning.

Utskottet inhämtade därefter kompletterande uppgifter om häktningstider från Åklagarmyndigheten.

Under ärendets fortsatta beredning beslutade utskottet att med stöd av 10 kap. 4 och 8 §§ riksdagsordningen inhämta behövliga upplysningar och yttranden över motionsyrkanden om att avslå propositionen i den del som avser införande av tidsgränser för häktning för vuxna (se utskottspromemoria 2020/21–890). En lista över remissinstanserna finns i bilaga 9.

Utskottets överväganden

Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering

I propositionen lämnar regeringen ett antal förslag som syftar till att en effektivare hantering av häktningar, en ökad rättssäkerhet och till att barnrättsperspektivet får större genomslag. Utskottet behandlar i de inledande avsnitten de delar av propositionen där det finns motionsyrkanden om avslag eller med motförslag. Det rör sig bl.a. om tidsgränser vid häktning, rättens möjlighet att besluta om restriktioner och förvar av barn i polisarrester. Därefter behandlar utskottet övriga delar av propositionen samt ett antal motionsyrkanden om tillkännagivanden i flera av de frågor som berörs i propositionen.

Tidsgränser för häktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig i huvudsak bakom regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken och lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som innebär att det införs tidsgränser för häktning. När det gäller vuxna föreslås dock en ändring i regeringens förslag som innebär att en misstänkt som utgångspunkt får vara häktad i längst nio månader fram till dess att åtal har väckts och inte i längst sex månader som regeringen föreslår. För misstänkta som ännu inte fyllt 18 år ska tidsgränsen i enlighet med regeringens förslag vara tre månader. Tidsgränserna får överskridas om det finns synnerliga skäl. Därmed avslår riksdagen motioner om att inte införa tidsgränser och om att införa en kortare tidsgräns än den föreslagna för unga lagöverträdare.

Vidare tydliggör utskottet i motiven att man vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl för att överskrida tidsgränsen för häktning av personer som ännu inte fyllt 18 år ska göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Jämför reservation 1 (M, SD, KD) och 2 (M, SD, KD) samt särskilt yttrande 1 (V) och 2 (L).

Propositionen

Inledning

I många länder, t.ex. Danmark, Tyskland och Nederländerna, finns gränser för hur länge en häktning får pågå. Någon sådan tidsgräns finns inte i Sverige. I

stället anses det följa av den s.k. proportionalitetsprincipen att en häktning inte får pågå hur lång tid som helst, se 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken (RB). Principen innebär att det ska göras en avvägning mellan olika hänsyn, vilket innebär att den tilltänkta åtgärden inte får vara mer ingripande, omfattande eller varaktig än att den står i rimlig proportion till vad som kan vinnas med åtgärden. Skälen för ett frihetsberövande ska ställas i relation till de olägenheter som frihetsberövandet skulle medföra för den misstänkte. Domstolen omprövar som huvudregel med två veckors mellanrum om fortsatt häktning ska medges (24 kap. 18 § tredje stycket RB).

Att en person som är misstänkt för brott är häktad är många gånger en förutsättning för att brottet ska kunna utredas och lagföras. I vissa fall krävs att häktningen är långvarig. Längre häktningstider förekommer framför allt vid allvarliga brott som tar lång tid att utreda. Enligt propositionen är de vanligaste brottsmisstankarna vid mycket långa häktningstider mord eller försök till mord, grovt narkotikabrott, grov narkotikasmuggling och grovt bedrägeri. Inte sällan handlar det om brottslighet med flera inblandade, ibland med internationella kopplingar.

Samtidigt innebär häktning ett stort intrång i den personliga integriteten och utgör en psykisk påfrestning för den enskilde. Inte minst gäller detta vid häktningar som pågår under lång tid och särskilt när den häktade inte har fyllt 18 år, dvs. är ett barn. I fall då häktning är nödvändig är det därför angeläget att tiden som den misstänkte är frihetsberövad är så kort som möjligt. Internationellt har det riktats återkommande kritik mot Sverige för att det inte finns en gräns för hur lång häktningstiden får vara. Kritiken har kommit från bl.a. Europarådets särskilda kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling (CPT), FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) som övervakar efterlevnaden av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Även nationellt har det riktats kritik mot avsaknaden av tidsgränser, bl.a. från Barnombudsmannen.

Om tidsgränser införs kan det enligt propositionen leda till att en del av de allra längsta häktningstiderna undviks. Tidsgränser blir ofta handlingsdirigerande och skapar ett effektivt incitament till bättre planering och resursanvändning, kortare ledtider och därmed ett minskat behov av att överskrida dem. För den misstänkte är det en uppenbar fördel att tiden i häkte hålls så kort som möjligt. En effektivare hantering av mål med långvariga häktningar innebär även fördelar för andra aktörer i rättskedjan. Sammantaget finns det enligt regeringen starka skäl för att införa gränser för hur länge en häktning får pågå.

Tidsgränserna måste vara väl avvägda och bör kunna överskridas i vissa fall

En förutsättning för att införa tidsgränser är att de är väl avvägda. Svårigheten är att åstadkomma en rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte

försäkra vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att en misstänkt ska få vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Om den misstänkte inte har fyllt 18 år när häktningsbeslutet verkställs ska motsvarande tid vara tre månader.

Under 2019 var enligt uppgift från Åklagarmyndigheten 144 av totalt 6 512 vuxna häktade i mer än sex månader innan beslut om åtal. Under samma år var 8 av totalt 71 barn häktade i mer än tre månader innan beslut om åtal. Det kan således konstateras att merparten av dagens häktningstider ligger inom de föreslagna tidsgränserna.

Ett par remissinstanser anser att gränsen för barn bör vara 30 dagar i stället för tre månader, med hänvisning till de krav som barnkonventionen ställer upp och de uttalanden som har gjorts av Barnrättskommittén. Barnkonventionen har getts ställning som svensk lag genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2020, se lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. I barnkonventionen finns inget krav på att ett barn endast får vara frihetsberövat i 30 dagar, utan det som anges där är att ett barn ska frihetsberövas för kortast lämpliga tid (artikel 37 c). Däremot har Barnrättskommittén rekommenderat att ett barn åtalas och ställs inför rätta mindre än 30 dagar efter det att frihetsberövandet började. Kommitténs rekommendationer kan enligt propositionen visserligen tjäna som stöd och ge viss vägledning för tolkning och tillämpning av barnkonventionen, men är ingen rättskälla och är inte juridiskt bindande för konventionsstaterna (prop. 2017/18:186 s. 79 f. och 91). Det finns således inget konventionsrättsligt hinder mot den tid om tre månader som föreslås. En tidsgräns på 30 dagar skulle träffa ungefär hälften av alla häktade barn. Ett så pass långtgående förslag riskerar att ha en negativ inverkan på förutsättningarna att utreda och lagföra brott som begås av barn som är av allvarligt slag. Även om det är mycket angeläget att barn är häktade under så kort tid som möjligt kan en sådan ordning inte godtas. Sammantaget bedömer regeringen att de föreslagna tidsgränserna är väl avvägda.

När det gäller de som är häktade under längst tid rör misstankarna många gånger allvarlig brottslighet som t.ex. mord, försök till mord och grovt narkotikabrott. Det är brott som i vissa fall tar så lång tid att utreda att det inte är möjligt att väcka åtal inom de föreslagna tidsgränserna. Regeringen anser att tidsgränserna på begäran av åklagaren måste kunna överskridas i vissa fall. Det minimerar risken att tidsgränser får en negativ inverkan på möjligheterna att utreda och lagföra allvarlig brottslighet. Det bör därför införas gränser för hur länge en häktning får pågå med möjlighet att överskrida dessa i vissa fall.

Frågan om tidsgränsen ska vara tre eller sex månader bör avgöras av den tilltalades ålder när häktningsbeslutet verkställs, vilket i allmänhet är i omedelbar anslutning till den första häktningsförhandlingen.

Det ska klargöras att tidsgränserna inte ska tillämpas vid häktning i samband med en framställning om att en brottmålsdom ska verkställas i Sverige enligt lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av

brottmålsdom eller lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Tidsgränserna bör få överskridas om det finns synnerliga skäl

I propositionen föreslås att tidsgränserna för häktning bör få överskridas om det finns synnerliga skäl.

Prövningen av vad som kan utgöra synnerliga skäl för att få överskrida tiderna för hur länge en häktning får pågå måste göras utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Det är därför inte möjligt att uttömmande ange vad som utgör synnerliga skäl. Kravet markerar dock att möjligheten att överskrida tidsgränserna bör tillämpas restriktivt. Typiskt sett kan det finnas synnerliga skäl om straffvärdet är mycket högt i kombination med att det misstänkta brottet är särskilt svårutrett, t.ex. på grund av att det har internationella kopplingar, eller för att brottet utgör en del av organiserad eller gängrelaterad brottslighet. En annan faktor som kan beaktas är om det under häktningstiden har tillkommit andra häktningsgrundande brottsmisstankar i fråga om samma misstänkte som avser allvarlig eller svårutredd brottslighet. Även den misstänktes eget agerande kan medföra att det finns synnerliga skäl att förlänga häktningstiden. Regeringens uppfattning är att undantagsmöjligheterna från tidsgränserna träffar endast en mycket liten del av den totala andelen häktade. Om inte straffvärdet är mycket högt i kombination med att brottet är särskilt svårutrett, och det inte heller finns någon annan omständighet som innebär synnerliga skäl, ska häktningen hävas när tidsgränsen går ut. Vidare bedöms den handlingsdirigerande effekten få till följd att häktningar som tidigare har pågått under längre tid handläggs på ett sådant sätt att frågan om att överskrida tidsgränsen inte ens blir aktuell.

Något som kan påverka häktningstiden är tidsåtgången för forensiska undersökningar, framför allt de som utförs av Nationellt forensiskt centrum (NFC) vid Polismyndigheten. Regeringen redovisar i propositionen att flera åtgärder vidtagits för att förkorta handläggningstiderna och att utvecklingen har varit positiv, men anför att hanteringen hos NFC fortfarande kan ha inverkan på hur långvarig en häktning blir. Regeringen framhåller att det är viktigt att hanteringen av forensiska undersökningar hos NFC inte leder till att häktningstiderna blir omotiverat långa.

Det är också viktigt att det finns en tydlig ordning för hur en fråga om att överskrida en tidsgräns hanteras. Enligt regeringens förslag ska rätten omedelbart häva ett häktningsbeslut om inte åtal har väckts eller ett överskridande av tiden har begärts senast klockan elva dagen före den dag tiden går ut. Om åklagaren begär att tiden ska få överskridas ska rätten senast den dag tiden går ut hålla förhandling i häktningsfrågan.

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 yrkas att riksdagen avslår förslaget i fråga om tidsgränser för häktning. Motionärerna

framhåller att fokus bör läggas på att förkorta utredningstiderna i stället för de långa häktningstiderna. Detta bör åstadkommas genom att berörda myndigheter ges tillräckliga resurser.

I kommittémotion 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3 yrkas att förslaget om en tidsgräns för häktning om sex månader avslås. Det finns utöver organiserad brottslighet en inhemsk och icke organiserad brottslighet som är svår att utreda eftersom det kräver komplicerad forensisk analys som kan ta tid. En hård tidsgräns och synnerliga skäl för att frånga den kan försvåra utredningen.

I kommittémotion 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 begärs att riksdagen ska besluta om en ändring i regeringens förslag som innebär att längsta sammanhängande tid för häktning av barn under 18 år ska vara 30 dagar och inte tre månader. I kommittémotion 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om samma sak.

Förslag att införa en tidsgräns för häktning av vuxna om nio månader

Under ärendets beredning har, som framkommit ovan, framställts ett förslag om att den föreslagna tidsgränsen för häktning bör ändras från sex månader till nio månader. Bakom förslaget ligger farhågor om att en tidsgräns om sex månader skulle vara alltför kort och riskera att försämra förutsättningarna för utredningsarbetet och möjligheten till lagföring, särskilt som dagens brottslighet i många fall blir alltmer svårutredd. Detta kommer dessutom att hända i utredningar om de allra svåraste och allvarligaste brotten (se utskottspromemoria 2019/20–2113).

Utskottet beslutade att inhämta behövliga upplysningar och yttranden över förslaget. I promemorian efterfrågades också bl.a. synpunkter på vilka konsekvenserna kan bli av att skillnaden ökar mellan tidsgränserna för de som är under respektive över 18 år.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna avstyrker eller är kritiska till den föreslagna förlängningen av tidsgränsen för häktning av vuxna från sex till nio månader och ställer sig i stället bakom propositionens förslag till en tidsgräns på sex månader. Flera av remissinstanserna konstaterar därvid att redan den föreslagna tidsgränsen om sex månader omfattar en ytterst liten andel av antalet häktningar per år och att många av dessa fall dessutom sannolikt skulle träffas av den föreslagna ventilen, att det föreligger synnerliga skäl för fortsatt häktning. Risken för att förslagen i propositionen skulle leda till att allvarliga brott inte kan utredas framstår därför som mycket begränsad.

Några remissinstanser, bl.a. *Polismyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Brottsoffermyndigheten*, tillstyrker utskottets förslag. En förutsättning för att Polismyndigheten ska ställa sig bakom en tidsgräns för barn om tre månader

är dock att det uttryckligen av förarbetena framgår att man vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl för att överskrida tidsgränsen ska göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Även *Åklagarmyndigheten* tillstyrker förslaget att förlänga tidsgränsen från sex till nio månader, men menar samtidigt att tidsgränsen för barn också bör förlängas, från tre till sex månader. Mot bakgrund av att brottsligheten blir allt mer avancerad med gängkriminalitet och internationella kopplingar är utgångspunkten för *Saco-S-föreningen vid Åklagarmyndigheten* att det inte bör införas några tidsgränser.

När det gäller frågan om huruvida en förlängning av tidsgränsen för vuxna kan utgöra ett incitament för äldre kriminella att i ökad utsträckning utnyttja och förmå personer under 18 år att begå brott kan det enligt flera remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Åklagarmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund*, inte uteslutas att så är fallet. *Uppsala tingsrätt* menar dock att det kan ifrågasättas om det finns några sådana incitament och att skillnader i påföljder troligen är av större betydelse.

Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Barnombudsmannen* anser att tidsgränsen för häktning av barn bör vara 30 dagar.

Lagrådet

Som framgår ovan beslutade utskottet att inhämta ett yttrande från *Lagrådet* över förslaget att införa en tidsgräns för häktning av vuxna om nio månader i stället för sex månader, som regeringen föreslagit (se bilaga 7).

Lagrådet avstyrker utskottets förslag till ändring av regeringens förslag (bilaga 8).

Förslag att endast införa en tidsgräns för häktning av barn

Under ärendets fortsatta beredning beslutade utskottet att även inhämta upplysningar och yttranden över ett förslag som innebär att det, i enlighet med ett motionsyrkande om avslag på propositionen i denna del, inte införs någon tidsgräns för häktning av vuxna utan endast en tidsgräns på tre månader vid häktning av barn (se utskottspromemoria 2020/21–890).

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Justitiekanslern*, *Brottsförebyggande rådet* och *Sveriges advokatsamfund* avstyrker förslaget och vidhåller sin tidigare uppfattning om att propositionens förslag med en tidsgräns för häktning om sex månader för vuxna och tre månader för barn bör införas. De menar bl.a. att det underlag som presenterats inte ger stöd för att en tidsgräns för häktning av vuxna på sex månader, med möjlighet till förlängning vid synnerliga skäl, skulle riskera att försämra förutsättningarna för att utreda brott och möjligheten till lagföring.

Flera remissinstanser framhåller att regeringens förslag bl.a. syftade till att begränsa de skadeverkningar som långvariga häktningar och omfattande restriktionsanvändning medför och som Sverige fått återkommande internationell kritik för.

Samtidigt ställer sig andra remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Polismyndigheten* bakom förslaget att införa tidsgränser för häktning endast vad avser personer under 18 år. Som *Svea hovrätt* påpekar innebär detta att frågan om hur lång häktningstid som kan accepteras för vuxna i stället får avgöras genom en proportionalitetsbedömning i det enskilda fallet.

Åklagarmyndigheten och *Ekobrottsmyndigheten* avstyrker förslaget om en tidsgräns för häktning av misstänkta under 18 år och förordar att frågorna om häktning övervägs samlat för alla åldersgrupper.

När det gäller frågan om en tidsgräns endast för barn kan öka incitamenten för vuxna kriminella att utnyttja barn till att begå brott framhåller flera remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*, att det inte kan uteslutas att så är fallet. Samtidigt konstaterar andra remissinstanser att unga lagöverträdare redan särbehandlas i straffrättsligt hänseende, och en eventuell skillnad i fråga om tidsgränser för häktning mellan unga och vuxna lagöverträdare därför inte kan antas medföra ett nämnvärt större incitament för äldre kriminella att utnyttja eller förmå personer under 18 år att begå eller ta på sig skulden för allvarliga brott. Som *Svea hovrätt* framhåller krävs redan idag synnerliga skäl för att över huvud taget få häkta en person under 18 år. Det framhålls också av flera remissinstanser som så angeläget att det införs en tidsgräns för häktning av personer under 18 år att förslaget i den delen bör genomföras även om risken för att unga utnyttjas skulle öka något.

När det gäller möjligheterna att överskrida tidsgränsen vid häktning av barn framhåller *Polismyndigheten* att det är särskilt positivt att det i promemorian har förtydligats att en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet ska göras vid bedömningen av om det föreligger synnerliga skäl att överskrida den aktuella fristen.

Pågående arbete

Utredningen om processrätt och stora brottmål

Utredningen om processrätt och stora brottmål har de senaste åren överlämnat två delbetänkanden: Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål (SOU 2017:7) och Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:7). I juni 2019 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande: Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38).

Utredningen föreslår bl.a. att det införs utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet på ett sådant sätt att bevisningen kan återopas vid huvudförhandlingen. Det bör även i ökad utsträckning vara möjligt att lägga

fram berättelser som lämnats vid förundersökningen eller annars utom rätta som bevisning vid huvudförhandlingen.

I slutbetänkandet anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Bland annat föreslås att en ny möjlighet att avstå från att genomföra en förundersökning (förundersökningsbegränsning) ska införas för de fall då en misstänkt person har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottsmisstankar som riktats mot honom eller henne. Åklagare ska i dessa fall kunna besluta att begränsa en förundersökning som avser brottet som uppgifterna gäller till en viss del eller att lägga ned en förundersökning som gäller ett annat brott som den misstänkte har delgetts misstanke om. En förutsättning för sådana beslut ska vara att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom beslutet. Vidare föreslås en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff i de fall en misstänkt har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av en brottsmisstanke som riktats mot honom eller henne. Om det finns ett utfästelsebeslut som avser åtalade gärningar ska åklagaren i stämningsansökan uppge ett högsta straff för de gärningar som omfattas av utfästelsebeslutet. Uppgiften ska utgöra ett tak som rätten inte får gå utöver när den bestämmer påföljden för de gärningar som uppgiften avser.

Regeringen har aviserat att en proposition om en ökad användning av tidiga förhör kommer att lämnas i juni 2021.

Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk

Regeringen gav den 11 juni 2020 en särskild utredare i uppdrag att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk (dir. 2020:62). Utredaren ska bl.a. överväga och lämna förslag till ändringar i lagstiftningen som innebär en skärpt och mer effektiv straffrättslig reglering mot brott i kriminella nätverk, särskilt brott med kopplingar till kriminella uppgörelser. Utredaren ska därvid analysera hur problembilden ser ut med avseende på unga som involveras i kriminalitet och analysera samt föreslå hur det straffrättsliga regelverket kan ändras för att åstadkomma en skärpt straffrättslig reaktion mot dem som involverar unga personer i kriminalitet.

Uppdraget ska redovisas senast den 11 juni 2021.

Utskottets ställningstagande

Att vara häktad innebär en stor påfrestning för den enskilde, särskilt i de fall den häktades kontakter med omvärlden är inskränkta genom restriktioner. Inte minst gäller detta vid häktningar som pågår under lång tid och särskilt när den häktade inte har fyllt 18 år, dvs. är ett barn. I fall då häktning är nödvändigt är

det därför angeläget att tiden som den misstänkte är frihetsberövad är så kort som möjligt. Samtidigt kan dock häktningar och restriktioner vara nödvändiga i samband med utredningar av brott, t.ex. för att hindra en misstänkt från att ha kontakt med medmisstänkta, vittnen eller målsägande, eller från att på annat sätt påverka eller förstöra bevis. Reglerna om häktning och restriktioner är därför av stor betydelse för effektiviteten i brottsbekämpningen.

I propositionen föreslås ett flertal åtgärder som syftar till en effektivare hantering av häktningar och minskad isolering. En av dessa är att införa tidsgränser för hur länge en misstänkt får vara häktad innan åtal väcks.

Det bör införas tidsgränser för häktning

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det finns flera skäl för att införa en ordning med gränser för hur länge en häktning får pågå. Redan den internationella kritik som riktats mot Sverige för långvariga häktningar och omfattande användning av restriktioner talar för detta. Om tidsgränser införs kan de också förväntas bli handlingsdirigerande och skapa ett effektivt incitament till bättre planering och resursanvändning, kortare ledtider och därmed ett minskat behov av att överskrida dem. Utskottet delar regeringens uppfattning att det är rimligt att utgå från att det görs särskilda ansträngningar för att kunna slutföra en utredning i tid när en tidsgräns närmar sig. Kortare häktningstider är till fördel inte bara för den intagne utan även för andra aktörer i rättskedjan. Domstolarna behöver inte hålla lika många förhandlingar i häktningsfrågan, vilket även frigör åklagarresurser och minskar kostnaderna för rättsliga biträden. För Kriminalvårdens del minskar beläggningen på häktena. Sammantaget finns det således starka skäl för att införa gränser för hur länge en häktning får pågå. En klar majoritet av remissinstanserna har också tillstyrkt förslaget att införa tidsgränser för häktning.

Samtidigt kan som anförts ovan häktningar och restriktioner, även under en längre tid, vara nödvändiga för en effektiv brottsbekämpning. Det finns därför en risk för att en begränsning av den tid som en misstänkt kan sitta häktad i vissa fall kan leda till att mer svårutredda brott inte klaras upp och att utredningskvaliteten även i andra fall försämras på grund av tidspress. En förutsättning för att införa tidsgränser är därför, som också anförts i propositionen, att de är väl avvägda. Det gäller således att åstadkomma en rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att varken försämra förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring.

Utskottet vill i detta sammanhang även lyfta fram att en tidsgräns för häktning, oavsett längden på denna, inte påverkar den avvägning mellan olika hänsyn som ska göras vid en häktning i enlighet med proportionalitetsprincipen. En häktning får således, oavsett om man närmar sig en tidsgräns eller ej, inte vara mer varaktig än att den står i rimlig proportion till vad som kan vinnas med åtgärden. Även om det, som bl.a. *Lagrådet* och *Svea hovrätt* lyft fram, inte kan uteslutas att en utsträckt

tidsgräns leder att synen på vad som i tidshänseende är proportionerligt förskjuts på ett sätt som leder till att häktningstiderna ökar något jämfört med i dag, anser utskottet att denna risk inte bör överdrivas. Utskottet utgår också från att regeringen noga följer utvecklingen av häktningstidernas längd och vidtar åtgärder om införandet av tidsgränser skulle leda till en sådan förskjutning.

Tidsgränsen för häktning av vuxna bör vara nio månader

Som anförs i propositionen förekommer långa häktningstider framför allt vid allvarliga brott som tar lång tid att utreda, och de vanligaste brottsmisstankarna vid mycket långa häktningstider är mord eller försök till mord, grovt narkotikabrott, grov narkotikasmuggling och grovt bedrägeri. Inte sällan handlar det om brottslighet med flera inblandade, ibland med internationella kopplingar. Som *Åklagarmyndigheten* framhåller är det viktigt att ny lagstiftning på centrala delar av det straffprocessuella området är anpassad både för nutida och framtida förhållanden. Utskottet noterar i detta sammanhang bl.a. den myndighetsgemensamma lägesbilden av den organiserade brottsligheten 2019 där myndigheterna bedömer att den ökade globaliseringen och digitaliseringen påverkar den organiserade brottsligheten och att de kriminella nätverken arbetar alltmer gränsöverskridande (prop. 2020/21:1 utg.omr. 4 s. 12). Detta kan enligt utskottet antas ha lett till, och förväntas fortsätta leda till, att viss brottslighet blivit alltmer svårutredd. En liknande bild hänvisar Utredningen om processrätt och stora brottmål till när man redogör för vad regeringen anfört i direktiven om att den ökande internationaliseringen och de misstänkta förändrade kommunikationsvanor har bidragit till att en viss typ av brottslighet blivit svårare att utreda och lagföra (SOU 2019:38 s. 22). Till detta kommer utvecklingen med ett ökande antal s.k. skjutningar och sprängningar i den kriminella miljön. Utskottet delar således inte den bild som bl.a. *Sveriges advokatsamfund* har om att brottsmisstankar inte i viss utsträckning blivit mer svårutredda.

Den kartläggning som genomfördes av Häktes- och restriktionsutredningen visade att av de knappt 500 personer som 2015 var häktade i sex månader eller mer var 144 personer häktade i mer än nio månader (SOU 2016:52 s. 117). Av de 486 personer som var häktade i minst ett halvår förekom 37 i ärenden med åtkomstskyddade uppgifter vilket innebär att utredningen inte har kunnat ta del av någon information om de ärendena. Av de resterande 449 personerna var 49 häktade i minst sex månader innan åtal väcktes och tio i minst nio månader innan åtal väcktes. När det gäller utvecklingen efter 2015 anförs i propositionen att det 2019 var 144 av totalt 6 512 vuxna som var häktade i mer än sex månader innan åtal väcktes, enligt uppgifter från Åklagarmyndigheten. Antalet häktade i minst sex månader före åtal var således betydligt fler 2019 än 2015. Utskottet har, bl.a. med anledning av *Lagrådets* synpunkter på att det saknades uppgifter om utvecklingen när det gäller vuxna som var häktade i mer än nio månader innan åtal väcktes, inhämtat kompletterande uppgifter från

Åklagarmyndigheten. När det gäller de häktningar som avslutades 2019 var det enligt Åklagarmyndigheten 34 personer som var häktade i minst nio månader innan åtal väcktes. Även i denna grupp var således antalet häktade betydligt fler 2019 än 2015. Den ökade förekomsten av längre häktningstider innan åtal väcks kan enligt utskottet ses som ytterligare en indikation på att viss brottslighet blivit mer svårutredd.

Det var också mot denna bakgrund som utskottet tog fram förslaget att förlänga den tidsgräns som regeringen föreslagit för häktning av vuxna från sex till nio månader. Utskottets förslag har fått kritik från flera remissinstanser och även avstyrkts av *Lagrådet*, som ansåg att det inte fanns underlag för slutsatsen att en tidsgräns på sex månader, med möjlighet till överskridande vid synnerliga skäl, skulle försämra förutsättningarna för effektiv utredning av allvarliga och svårutredda brott.

När det gäller kritiken att det statistiska material som presenteras inte kan anses ge underlag för bedömning av vad som utgör en välvägd tidsgräns utifrån utvecklingen när det gäller häktningstiderna har utskottet, som framkommit ovan, inhämtat vissa kompletterande uppgifter. Enligt utskottet bör också större hänsyn tas till den pågående brottsutvecklingen än vad såväl *Lagrådet* som flera av remissinstanserna gjort. Utskottet noterar därvid att de överväganden som Häktes- och restriktionsutredningen gjorde när man kom fram till en tidsgräns på sex månader grundade sig på uppgifter om häktningstider från 2015 och att antalet misstänkta som sitter häktade i såväl minst sex som nio månader innan åtal väcks sedan dess ökat väsentligt.

Flera remissinstanser lyfter fram att det är relativt ovanligt med häktningstider som pågår i över sex månader och att det vanligtvis bara förekommer vid allvarlig och svårutredd brottslighet. Det är enligt utskottet dock just i de fallen det är särskilt angeläget att tidsgränsen inte skapar ett hinder för en effektiv utredning och för möjligheterna till lagföring. Även om, som också påpekas av bl.a. *Svea hovrätt och Justitiekanslern*, omständigheterna i flera av dessa fall torde utgöra sådana synnerliga skäl att det är möjligt att förlänga tidsgränsen framgår samtidigt av propositionen att denna undantagsmöjlighet är avsedd att tillämpas restriktivt. Med en tidsgräns på sex månader finns det enligt utskottet därför en risk att alltför många fall av allvarlig och svårutredd brottslighet, trots denna ventil, inte kommer att kunna utredas effektivt för att man tvingas släppa misstänkta personer på fri fot trots att de t.ex. kan försvåra den fortsatta utredningen.

Mot denna bakgrund anser utskottet att en tidsgräns om nio månader utgör en mer rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att varken försämra förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring.

En följd av detta, som också uppmärksammats av *Lagrådet* och flera remissinstanser, är att det handlingsdirigerande inslaget i förslaget blir svagare. Det är därför viktigt att även andra åtgärder vidtas för att motverka långa häktningstider och isolering. Propositionen innehåller också flera andra förslag som bör kunna leda till kortare häktningstider och minskad isolering.

Utöver dessa lagstiftningsåtgärder kommer det även att krävas insatser och utveckling inom flera andra områden.

Utredningen om processrätt och stora brottmål har t.ex. lämnat flera förslag som skulle kunna effektivisera brottmålsprocessen och leda till kortare häktningstider och mindre restriktioner (SOU 2019:38). Det handlar bl.a. om förändringar av den s.k. omedelbarhetsprincipen som innebär att tidiga polisförhör som spelats in under förundersökningen ska kunna användas som bevis under själva rättegången i större utsträckning än vad som är möjligt i dag. Utskottet ser positivt på flera av de förslag som utredningen lagt fram och utgår från att regeringen återkommer till riksdagen med lagförslag i syfte att effektivisera brottmålsprocessen.

Det handlar också om ett fortsatt arbete med en förstärkt rättskedja och en fungerande samverkan. Utskottet anser att det utöver tidigare resursförstärkning som gjorts kan finnas behov av ytterligare resurser till rättsväsendet men också av att öka effektiviteten i rättsväsendets olika delar, inte minst hos Nationellt forensiskt centrum (NFC) för att se till att hanteringen av forensiska undersökningar inte blir omotiverat långa.

Detta innebär sammanfattningsvis att utskottet tillstyrker regeringens förslag i denna del med den ändringen att tidsgränsen för häktning ska bestämmas till nio månader i stället för sex månader. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2019/20:3587 (KD) yrkande 3 och 2019/20:3589 (M) yrkande 1 i denna del.

Tidsgränsen för häktning av barn bör vara tre månader

Utskottet anser i likhet med regeringen att det finns anledning att införa en tidsgräns för häktningar av barn om tre månader. En häktning innebär ett stort intrång i den personliga integriteten och en psykisk påfrestning för den enskilde, och detta gäller särskilt för den som är under 18 år. Som anförs i 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) får den som inte har fyllt arton år häktas endast om det finns synnerliga skäl. Det är enligt utskottet också angeläget att barn är frihetsberövade i häkte under kortast möjliga tid. Som framgår av propositionen var det under 2019 dessutom endast 8 av totalt 71 barn som var häktade i mer än tre månader innan ett beslut om åtal fattades. Mot denna bakgrund anser utskottet att förslaget om en tidsgräns för häktning av barn om tre månader utgör en rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte försämra vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring.

Det kan, som *Åklagarmyndigheten* och flera andra remissinstanser också påpekat, inte uteslutas att skillnaden mellan tidsgränser för häktning för vuxna respektive för barn kan utgöra ett incitament för äldre kriminella att utnyttja och förmå personer som är under 18 år att begå eller ta på sig skulden för allvarliga brott. Denna risk kan dessutom förväntas öka med en större skillnad i tidsgränser. Samtidigt kan konstateras att det redan i dag ställs krav på

synnerliga skäl för att barn över huvud taget ska få häktas. Som bl.a. *Uppsala tingsrätt* lyfter fram utgör också skillnader i påföljder mellan unga och äldre lagöverträdare troligen ett betydligt större incitament. Mot denna bakgrund, och med hänsyn till den påfrestning det innebär för barn att vara häktade, anser utskottet i likhet med de flesta remissinstanser att det, oavsett det eventuella incitament skillnaderna i tidsgränser kan utgöra, inte finns skäl att förlänga eller slopa den föreslagna tidsgränsen för häktning av barn. I detta sammanhang noterar utskottet också det uppdrag som regeringen gett till en särskild utredare att ta fram en skärpt straffrättslig reaktion mot dem som involverar unga i kriminalitet.

Utskottet instämmer vidare i regeringens uppfattning att en tidsgräns om 30 dagar, som föreslås av bl.a. *Barnombudsmannen*, är alltför långtgående och skulle riskera att ha en negativ inverkan på förutsättningarna att utreda och lagföra allvarliga brott som begås av barn. Även om det är mycket angeläget att barn är häktade så kort tid som möjligt kan en sådan ordning därför inte godtas.

Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag i denna del och avstyrker motionerna 2019/20:3559 (V) yrkande 1, 2019/20:3589 (M) yrkande 1 i denna del och 2020/21:90 (V) yrkande 4.

Tidsgränserna för häktning bör få överskridas om det finns synnerliga skäl

Utskottet delar regeringens uppfattning att det bör krävas synnerliga skäl för att få överskrida den tillåtna häktningstiden. Som anförs i propositionen måste prövningen av vad som kan utgöra synnerliga skäl göras utifrån förhållandena i det enskilda fallet, och det är därför inte möjligt att ange uttömmande vad som utgör synnerliga skäl. Kravet markerar dock att möjligheten att överskrida tidsgränserna bör tillämpas restriktivt. Utskottet gör i denna del ingen annan bedömning än regeringen om vad som typiskt sett kan anses som synnerliga skäl. Det kan t.ex. vara att straffvärdet är mycket högt i kombination med att det misstänkta brottet är särskilt svårutrett. Andra omständigheter som innebär att kravet är uppfyllt kan vara att det under häktningstiden har tillkommit andra häktningsgrundande brottsmisstankar i fråga om samma misstänkte som avser allvarlig eller svårutredd brottslighet. Även den misstänktes eget agerande kan medföra att det finns synnerliga skäl att förlänga häktningstiden.

I propositionen anger regeringen att det inte är möjligt att ge ett generellt svar på om t.ex. en tidsutdräkt på grund av att man inväntar ett analysbesked från NFC innebär att det kan anses finnas synnerliga skäl, utan att detta måste avgöras från fall till fall och med hänsyn tagen till samtliga relevanta omständigheter. På motsvarande sätt är det inte heller möjligt att precisera vad som är ett mycket högt straffvärde vid bedömningen av synnerliga skäl, utan det får bedömas i det enskilda fallet och vägas samman med eventuella omständigheter i övrigt, t.ex. utredningssvårigheter.

Även om det således framgår att man i varje enskilt fall får väga samman samtliga relevanta omständigheter anser utskottet, i likhet med *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten*, att det är viktigt att tydliggöra att man vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl ska göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. I detta ingår t.ex. även styrkan i de särskilda häktningsskälen. Detta kräver dock ingen ändring i regeringens lagförslag utan utgör endast ett förtydligande av vad som avses med synnerliga skäl. Utskottet tillstyrker således propositionen även i denna del.

Uppföljning

Utskottet utgår från att regeringen noga kommer att följa vilken betydelse införandet av tidsgränser – och övriga lagändringar – får för såväl förutsättningarna för utredningsarbetet som utvecklingen av häktningstider, och att man återkommer till riksdagen om det skulle visa sig finnas behov av lagstiftningsåtgärder.

Rättens beslut om restriktioner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändring i rättegångsbalken och häkteslagen som innebär att rätten på begäran av åklagare ska ta ställning till den häktades kontakter med omvärlden. Därmed bifaller riksdagen propositionen i denna del samt avslår ett motionsyrkande om att det är åklagaren som ska besluta om restriktioner.

Riksdagen antar även utskottets förslag till följdändring i rättegångsbalken med anledning av regeringens förslag till ändring i häkteslagen.

Jämför reservation 3 (SD, KD).

Propositionen

Den nuvarande ordningen att rätten ger åklagaren ett generellt tillstånd att meddela restriktioner är kritiserad

När rätten beslutar att häkta någon, förordnar att någon ska stanna kvar i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal, ska den på åklagarens begäran pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas. Ett sådant generellt tillstånd kan rätten lämna endast om det finns risk för att den häktade undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar brottsutredningen, dvs. i de fall han eller hon ska vara häktad på grund av kollusionsfara (24 kap. 5 a § första stycket RB). Huvudregeln enligt rättegångsbalken är alltså att en åklagare måste ha ett generellt tillstånd från rätten för att kunna meddela

restriktioner. Om rätten lämnar ett sådant tillstånd avgör sedan åklagaren vilka enskilda restriktioner som faktiskt ska meddelas, och vilka lättnader eller undantag som kan medges (6 kap. 3 § häkteslagen [2010:611]). De restriktioner som kan komma i fråga anges uttömmande i 6 kap. 2 § häkteslagen, och avser rätten att t.ex. placeras eller vistas med andra intagna, ta emot besök och sända och ta emot försändelser.

Europarådets särskilda kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) och FN:s kommitté mot tortyr (CAT) och FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) har återkommande rekommenderat Sverige att ändra regelverket på så sätt att åklagaren ska specificera vilka enskilda restriktioner han eller hon vill kunna meddela och ange grunderna för detta. Sverige har också rekommenderats att i stället införa en ordning där rätten beslutar vilka enskilda restriktioner som omfattas av tillståndet. Den häktade ska enligt rekommendationerna också kunna överklaga rättens beslut om enskilda restriktioner. Rekommendationerna utgör en del av den kritik som har riktats mot Sverige under lång tid för den omfattande restriktionsanvändningen med isolering som följd. Även nationellt har dessa uppfattningar framförts.

Rätten ska besluta vilka slags restriktioner åklagaren får meddela

Brottsutredande myndigheter måste enligt regeringen ha goda förutsättningar att bedriva förundersökningar på ett effektivt sätt. Möjligheten att begränsa den häktades kontakter med omvärlden är ett viktigt verktyg för att minska risken för att den häktade påverkar målsägande och vittnen. Restriktioner kan även motverka att medmisstänkta samordnar sina uttalanden och därmed försvårar utredningen.

Det är samtidigt viktigt att restriktioner inte används i större utsträckning än vad som är motiverat. I Sverige har det genom åren vidtagits flera åtgärder för att restriktioner för en häktad används och bibehålls med största möjliga restriktivitet, bl.a. har riktlinjer för restriktioner och långa häktningstider antagits. Regeringen konstaterar dock att andelen häktade med restriktioner under i vart fall en del av häktningstiden inte har minskat utan under lång tid har omfattat omkring två tredjedelar av alla häktade.

Det är mot denna bakgrund angeläget att vidta ytterligare åtgärder som syftar till att säkerställa att restriktioner beslutas om endast när det faktiskt behövs och inte görs mer omfattande än nödvändigt. En sådan åtgärd är att rätten på begäran av åklagaren ska ta ställning till vilka slags restriktioner som åklagaren ska få meddela. Med en sådan ordning är det inte längre tillräckligt med ett generellt tillstånd från rätten till restriktioner. Åklagaren behöver i stället uttryckligen motivera behovet av de specifika restriktionerna och på så sätt också noga överväga om något eller några slag av restriktioner kan undvaras. Enligt den nuvarande ordningen är det redan så att den anhållne och hans eller hennes försvarare ska få tillfälle att yttra sig över åklagarens begäran (24 kap. 14 § andra stycket RB). Visserligen finns det också en möjlighet att

få rättens prövning av behovet av restriktioner av visst slag (6 kap. 4 § häkteslagen). Denna möjlighet utnyttjas dock sällan i praktiken. Om rätten i stället på begäran av åklagare behöver ta ställning till om en viss restriktion ska få meddelas av åklagaren kommer behovet av restriktioner av ett visst slag regelmässigt att bli föremål för argumentation av parterna inför rätten.

Regeringen anser mot den bakgrunden att det bör införas en ordning där rätten på begäran av åklagare ska ta ställning till om den häktades kontakter med omvärlden enligt häkteslagen ska få inskränkas i något visst avseende.

Vidare får förslaget till följd att den häktade ges möjlighet att överklaga rättens tillstånd till restriktioner av ett specifikt slag, vilket innebär en utvidgad prövning jämfört med dagens möjligheter att överklaga rättens generella tillstånd till restriktioner (49 kap. 5 § 6 och 54 kap. 3 § första stycket och 4 § RB). Detta förväntas successivt skapa en praxis som bidrar till en enhetlig restriktionsanvändning, vilket ökar förutsebarheten och rättssäkerheten för den enskilde. På så sätt underlättas även den uppföljning av restriktionsanvändningen som efterfrågats. Kriminalvården har i regleringsbrevet för 2019 getts i uppdrag att bistå Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten med de uppgifter som respektive myndighet behöver för att i årsredovisningarna kunna redovisa statistik över bl.a. användandet av restriktioner.

Några remissinstanser framhåller att det är enklare för åklagaren än rätten att bedöma behovet av enskilda restriktioner och att förslaget riskerar att leda till en sammanblandning av åklagarnas och domstolarnas roller. Regeringen anser dock att restriktioner av olika slag innebär ett så pass omfattande ingrepp i den enskildes frihet att deras respektive tillåtlighet rimligen bör komma under en domstols prövning och inte enbart en åklagares, som trots allt är en part. Även om det krävs ett domstollstånd för varje form av restriktion är det fortfarande åklagaren som har initiativet och som kan agera i det enskilda fallet inom ramen för det medgivna tillståndet. I detta sammanhang kan särskilt framhållas att åklagaren fortfarande har möjlighet att även utan tillstånd från domstolen besluta om restriktioner om det på grund av senare inträffade omständigheter är nödvändigt och begära rättens prövning först i efterhand (24 kap. 5 a § andra stycket RB).

Närmare om rättens prövning av restriktioner

De sju slag av restriktioner som finns anges i häkteslagen (6 kap. 2 §). Ett beslut om restriktioner får avse inskränkningar i rätten att placeras tillsammans med andra intagna (punkt 1), att vistas i gemensamhet (punkt 2), att följa vad som händer i omvärlden (punkt 3), att inneha tidskrifter och tidningar (punkt 4), att ta emot besök (punkt 5), att stå i förbindelse med någon annan genom elektronisk kommunikation (punkt 6) och att sända och ta emot försändelser (punkt 7). Regeringen anser att rättens prövning bör avse de sju slag av restriktioner som anges i häkteslagen. I bestämmelsen i rättegångsbalken om

rättens prövning av åklagarens begäran om restriktioner bör därför införas en hänvisning till häkteslagens uppräkningslista av olika slags restriktioner.

Regeringen föreslår även att det ska införas en proportionalitetsbestämmelse i rättegångsbalken som specifikt avser rättens prövning av restriktioner. Även om proportionalitetsprincipen sedan länge gäller som grundsats vid häktning liksom vid användningen av andra straffprocessuella tvångsmedel (se t.ex. 24 kap. 1 § andra stycket RB) anser regeringen att det finns skäl att tydliggöra att det krävs att åtgärden är proportionerlig. Det bör därför införas en bestämmelse om att tillstånd till restriktioner får meddelas endast om åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

De nya bestämmelserna om att rätten ska ta ställning till vilka slags restriktioner som åklagaren får meddela den misstänkte gäller även i de fall då restriktioner kan komma i fråga vid häktning i samband med överlämnande enligt de europeiska och nordiska arresteringsorderlagarna, utlämning och vissa fall av överförande av straffverkställighet (se t.ex. 4 kap. 6 § europeiska arresteringsorderlagen och 16 § utlämningslagen).

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2 framhålls att det är åklagaren som har bäst insyn i utredningen och vilka restriktioner som behövs. Det är därför åklagaren som bör besluta om vilka restriktioner som krävs. Regeringens förslag att rätten ska besluta om restriktioner bör därför avslås.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringens förslag innebär att det är åklagaren som ska begära att rätten ska ta ställning till vilka restriktioner som åklagaren ska få meddela. Utskottet anser i likhet med regeringen att restriktioner av olika slag innebär ett så pass omfattande ingrepp i den enskildes frihet att deras respektive tillåtlighet bör komma under en domstols prövning och inte enbart en åklagares, som trots allt är en part. Även om det krävs ett domstolstillstånd för varje form av restriktion är det emellertid fortfarande åklagaren som har initiativet och som kan agera i det enskilda fallet inom ramen för det medgivna tillståndet. Utskottet anser att den föreslagna lagstiftningen är väl avvägd och att riksdagen bör bifalla regeringens lagförslag i denna del och avslå motion 2019/20:3587 (KD) yrkande 2.

Utskottet föreslår i detta sammanhang att hänvisningen i 24 kap. 24 § andra meningen rättegångsbalken tas bort eftersom bestämmelsen i 6 kap. 4 § häktningsslagen (2010:611) om rättens prövning av restriktioner föreslås upphöra att gälla.

Förvar av barn i polisarrest

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om att den som inte har fyllt 18 år och är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Därmed bifaller riksdagen propositionen i denna del och avslår motionsyrkanden om att inte införa någon sådan begränsning, om att förvar i polisarrest bör godtas om det inte finns en alternativ placering att tillgå och om att barn aldrig ska få hållas i polisarrest.

Jämför reservation 4 (M, SD, KD), 5 (C) och 6 (V) samt särskilt yttrande 3 (C).

Propositionen

Huvudregeln är att den som är gripen eller anhållen ska tas i förvar (24 kap. 22 § första stycket RB). Med förvarstagande avses i detta sammanhang normalt placering i polisarrest. Det finns ingen regel som undantar barn från denna ordning.

Barnkonventionen har, som nämnts tidigare, getts ställning som svensk lag genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2020. Enligt barnkonventionen ska konventionsstaterna säkerställa att varje frihetsberövat barn behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder (artikel 37 c). Bakgrunden till att barn ska behandlas med särskild försiktighet är att barn skiljer sig från vuxna bl.a. när det gäller fysisk och psykisk utveckling och känslomässiga behov. I Sverige finns också en lång och brett förankrad tradition av att särbehandla barn.

Miljön i en polisarrest är ofta stökig och högljudd med människor som är påverkade av alkohol och droger. Förutom möjligheten till rastpromenad finns det i arresten sällan tillfällen till mänsklig kontakt. Barnombudsmannen hänvisar till sin rapport Från insidan (2013) där barn som har hållits i förvar i polisarrest har beskrivit detta som en starkt negativ och påfrestande upplevelse. Det kan vidare noteras att enligt strafftidslagen (2018:1251), som trädde i kraft den 1 april 2019, får dömda under 18 år som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff eller som ska omplaceras till annan kriminalvårdsanstalt, tillfälligt tas in i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt (9 §).

Polisarresten är inte anpassad efter de särskilda behov som barn har, och en placering även tillfälligtvis i arresten bör undvikas eftersom det inte är en lämplig miljö för barn att vistas i. Frågan är om det ändå bör vara möjligt att i undantagsfall hålla barn i förvar i polisarrest. Även om det givetvis vore att föredra att barn aldrig hålls i förvar i polisarrest kan det inte uteslutas att det i

ett enskilt fall kan uppstå ett sådant behov. Det finns därför skäl för en ordning som lämnar ett visst utrymme för förvar av barn i polisarrest. Som nämns ovan används rekvisitet absolut nödvändigt i den nya strafftidslagen och det finns fördelar med att kraven för tillfällig placering av barn i polisarrest är enhetligt formulerade. Vidare följde av Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest (RPSFS 2000:58), som upphörde att gälla den 1 november 2015, att barn skulle förvaras i polisarrest endast om det var absolut nödvändigt. För polisen, som är den som i praktiken kommer att bedöma om det finns skäl att hålla barn i förvar i polisarrest, är rekvisitet i sig alltså välbekant. Mot denna bakgrund anser regeringen att det bör införas en bestämmelse som anger att den som inte har fyllt 18 år och är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Detta innebär att barn endast bör placeras i polisarrest i undantagsfall.

Eftersom barn följaktligen i de flesta fall inte får hållas i förvar i polisarrest inställer sig frågan var de ska vara placerade i stället. Enligt JO behöver denna fråga analyseras närmare. Regeringen kan dock konstatera att det redan görs ansträngningar för att undvika att barn hålls i förvar i polisarrest. Av Rikspolisstyrelsens tidigare föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest följer att barn normalt ska förvaras under bevakning i ett förhörssrum eller liknande. Vidare driver Kriminalvården arrestverksamhet i anslutning till häkten på fem orter i landet på uppdrag av polisen. Under 2019 drev Kriminalvården 94 arrestplatser för polisens räkning (Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 18). Ett förhörssrum eller liknande, eller ett rum på ett häkte, är enligt propositionen klart lämpligare placeringar för ett barn än en polisarrest. Polisen är alltså van vid att ordna sådana alternativa placeringar.

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3 begärs att riksdagen ska besluta att barn under 18 aldrig ska få placeras i polisarrest. Normalt bör den som är under 18 år och anhålls i stället förvaras under bevakning i ett förhörssrum eller liknande utrymme. I kommittémotion 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om samma sak.

I kommittémotion 2019/20:3587 av Andreas Carlson (KD) yrkande 4 yrkas att riksdagen avslår regeringens förslag om att barn under 18 år endast ska få hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt. Det finns barn som har begått mycket grova brott och som riskerar att fly, återfalla i brott eller förhindra utredning av brott om de släpps. I yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att barn under 18 år ska få hållas i förvar i polisarrest om det finns synnerliga skäl.

I motion 2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 3 yrkas på ett tillkännagivande om att när det finns sådana synnerliga skäl som krävs för att frihetsberöva ett barn på grund av misstanke om brott så bör kravet på absolut

nödvärdigt tolkas så att förvar i polisarrest godtas om det inte finns en alternativ placering att tillgå.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser i likhet med regeringen att det bör införas en bestämmelse som anger att den som inte har fyllt 18 år och är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Detta innebär att barn endast bör placeras i polisarrest i undantagsfall. Även om det givetvis vore att föredra att barn aldrig hålls i förvar i polisarrest kan det inte uteslutas att det i ett enskilt fall kan uppstå ett sådant behov. Utskottet ställer sig således bakom regeringens förslag och anser att riksdagen bör bifalla regeringens lagförslag och avslå motionerna 2019/20:3559 (V) yrkande 3, 2019/20:3585 (C) yrkande 3, 2019/20:3587 (KD) yrkandena 4 och 5 samt 2020/21:90 (V) yrkande 6.

Övriga lagförslag och ikraftträdande

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens övriga lagförslag. Därmed bifaller riksdagen propositionen i de delar som inte omfattas av föregående avsnitt.

Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2021.

Propositionen

Regeringen lämnar i propositionen ett antal förslag till lagändringar utöver de som behandlats i föregående avsnitt. Det rör sig bl.a. om följande förslag:

- En misstänkt som är under 18 år och intagen i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra timmar varje dag.
- Möjligheterna att hålla en s.k. gemensam häktnings- och huvudförhandling utökas.
- Åklagaren ska redovisa en tidsplan för förundersökningen.
- Det tydliggörs att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Avsikten är att förslagen ska bidra till ökad rättssäkerhet och till att barnrättsperspektivet får större genomslag.

Utskottets ställningstagande

Propositionen har i dessa delar inte lett till några motionsyrkanden om avslag eller ändringar i regeringens lagförslag eller andra invändningar. Utskottet,

som nedan återkommer till flera av dessa frågor, ställer sig därför bakom regeringens lagförslag i dessa delar.

Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Som anförs i propositionen (s. 49) kan dock vissa lagändringar kräva förberedande insatser. Utskottet föreslår därför att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2021. Detta föranleder även vissa följdändringar i de föreslagna övergångsbestämmelserna.

Gemensam häktnings- och huvudförhandling

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att samtycke bör vara en ovillkorlig förutsättning för den gemensamma häktnings- och huvudförhandlingen.

Jämför reservation 7 (C).

Propositionen

Utökade möjligheter att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling

När en misstänkt frihetsberövas är det viktigt att han eller hon ges rätt till en snabb domstolsprövning av om frihetsberövandet ska fortsätta. Åklagaren måste därför göra en häktningsframställning till rätten utan dröjsmål och senast klockan tolv tredje dagen efter anhållningsbeslutet. Om inte häktningsframställningen görs inom denna tid, ska åklagaren omedelbart häva anhållningsbeslutet (24 kap. 12 § RB). Vidare ska rätten hålla förhandling i häktningsfrågan utan dröjsmål och aldrig senare än fyra dygn efter att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes, den s.k. 96-timmarsfristen (24 kap. 13 § RB). Det är naturligtvis också viktigt att frihetsberövandet totalt sett pågår under så kort tid som möjligt. Om brottet är av enklare slag och förundersökningen kan färdigställas på kort tid kan ett sätt att åstadkomma en snabb och enkel hantering vara att rätten prövar frågan om häktning under en huvudförhandling inom 96-timmarsfristen, en s.k. gemensam häktnings- och huvudförhandling, i stället för att hålla en särskild häktningsförhandling. Att handlägga ett mål på detta sätt kan hålla nere tiden för frihetsberövandet och tidigarelägga ett eventuellt fängelsestraff. Åtminstone ett förhandlingstillfälle undviks också till fördel för alla inblandade.

Det finns ingen uttrycklig reglering av möjligheten att handlägga både häktnings- och åtalsfrågan i ett mål vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Trots avsaknaden av reglering förekommer gemensamma häktnings- och huvudförhandlingar i domstol, men i en förhållandevis begränsad omfattning. Enligt uppgift från Domstolsverket hölls under 2019 ca

2 procent av alla häktningsförhandlingar som gemensamma häktnings- och huvudförhandlingar.

Ett avgörande i sak vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling leder ofta till att häktning kan undvikas helt, eller i vart fall inskränkas i tid. Med hänsyn till de tidsgränser som gäller för när en häktningsframställning senast måste göras och en häktningsförhandling senast måste hållas, får en gemensam häktnings- och huvudförhandling aldrig hållas efter 96-timmarsfristen (24 kap. 12 och 13 §§ RB). Den tid utan domstolsprövning av ett frihetsberövande som tillkommer för en misstänkt som får sin sak prövad slutligt vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling i stället för en separat häktningsförhandling, uppgår därför i praktiken till högst några få dagar. I normalfallet borde det därför vara till fördel för alla inblandade, inte minst den misstänkte, att en gemensam häktnings- och huvudförhandling hålls i stället för en separat häktningsförhandling när omständigheterna i övrigt tillåter det.

En förutsättning för en sådan reglering är dock att den är förenlig med Europakonventionens krav på skyndsamhet vid prövning av en häktningsfråga. I Europakonventionen anges att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får berövas friheten utom i vissa särskilt angivna fall, bl.a. vid misstanke om brott, och då i den ordning som lagen föreskriver (artikel 5.1 c). Den som har berövats friheten ska utan dröjsmål ställas inför domare eller annan ämbetsman för domstolsprövning (artikel 5.3). Det bakomliggande syftet med Europakonventionens skyndsamhetskrav är bl.a. att upptäcka felaktig behandling av misstänkta och att minimera omotiverade frihetsberövanden. Det finns dock inte något entydigt svar på frågan hur länge en misstänkt kan vara frihetsberövad utan domstolsprövning innan det strider mot skyndsamhetskravet. Som en utgångspunkt gäller dock att en prövning senare än fyra dygn efter frihetsberövandet inte är förenligt med skyndsamhetskravet (jfr Europadomstolens domar från den 29 november 1988 i målet Brogan m.fl. mot Förenade kungariket och den 3 februari 2009 i målet Ipek m.fl. mot Turkiet). Detta innebär att en gemensam häktnings- och huvudförhandling i normalfallet är förenlig med Europakonventionens skyndsamhetskrav, eftersom en sådan handläggning inte får hållas senare än fyra dygn efter den misstänktes frihetsberövande (jfr 24 kap. 13 § andra stycket RB). Att utredningsåtgärder bedrivs aktivt och att den misstänkte får tillgång till andra rättssäkerhetsgarantier, t.ex. biträde av en offentlig försvarare, har betydelse för bedömningen.

Eftersom fördelarna är av den karaktären att de innebär ett kortare frihetsberövande och ett tidigarelagt eventuellt fängelsestraff, kan regeringen inte se annat än att det är förenligt med Europakonventionens skyndsamhetskrav att föreskriva en möjlighet att anstå med prövningen av häktningsfrågan under hela 96-timmarsfristen i syfte att under denna tid hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Det bör dock krävas att en gemensam häktnings- och huvudförhandling hålls så snart det går inom denna

frist, eftersom det följer av Europadomstolens praxis att utredningsåtgärder ska bedrivas aktivt.

En fråga som också behöver övervägas är vilken betydelse den misstänktes rätt till skäligt rådrum – dvs. tillräckligt med tid – har för förutsättningarna att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Under förundersökningen ska den misstänkte och försvararen, i samband med att utredningen slutförs, ges skälig tid att ange den utredning de anser är önskvärd som komplettering och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Något åtal får inte beslutas innan detta har gjorts (23 kap. 18 a § första stycket RB). Efter att åtal har väckts och stämning har utfärdats har den misstänkte rätt till skäligt rådrum att infinna sig vid rätten eller annars fullgöra något i rättegången (32 kap. 1 § RB). Principen om att den tilltalade ska ha tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar återfinns även i Europakonventionen (artikel 6.3 b).

Med hänsyn till att en gemensam häktnings- och huvudförhandling aldrig får hållas senare än fyra dygn efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes (24 kap. 13 § andra stycket RB), finns inte utrymme för rådrum med annat än en eller annan dag. Således borde det normalt sett krävas att den tilltalade samtycker till att skuldfrågan prövas med så kort varsel. Det är därför av vikt att polis och åklagare i ett tidigt skede klargör den misstänktes inställning till att häktningsfrågan tas upp vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling. Eftersom en sådan handläggning är till förmån för den misstänkte, får det antas att han eller hon regelmässigt lämnar ett sådant samtycke.

Regeringen anser att en lagändring som utökar möjligheterna att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling är förenlig med skyndsamhetskravet i Europakonventionen. Det innebär i sin tur att denna ordning också är förenlig med 2 kap. 19 § regeringsformen (RF), som föreskriver att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen. För att en sådan förhandling ska vara möjlig kan åklagaren behöva avvakta med häktningsframställningen, t.ex. för att slutföra utredningen och väcka åtal, och rätten avvakta med häktningsförhandlingen, t.ex. för att kalla ett vittne. En bestämmelse bör därför införas som gör detta möjligt. Det bör krävas att en gemensam häktnings- och huvudförhandling ska hållas så snart det går. De absoluta tidsfristerna för en häktningsframställning (24 kap. 12 § första stycket RB) och en häktningsförhandling (24 kap. 13 § andra stycket RB) får emellertid aldrig överskridas. Även i 2 kap. 9 § första stycket RF finns ett krav på att det inte får gå för lång tid innan ett frihetsberövande prövas av en domstol.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att åklagaren ska få avvakta med häktningsframställningen och rätten ska få avvakta med häktningsförhandlingen i syfte att förhandlingen i häktningsfrågan ska kunna hållas gemensamt med en huvudförhandling. Syftet med en gemensam häktnings- och huvudförhandling är att uppnå ett kortare frihetsberövande och ett tidigarelagt eventuellt fängelsestraff. En gemensam förhandling ska hållas så snart det kan ske. En häktningsframställning får aldrig göras senare än klockan tolv tredje

dagen efter anhållningsbeslutet eller, om beslutet meddelades i den misstänktes frånvaro, den dag då beslutet verkställdes. En häktningsförhandling får aldrig hållas senare än fyra dygn efter det att den misstänkte greps eller anhållningsbeslutet verkställdes. En misstänkt har möjlighet att motsätta sig att prövningen av häktningsfrågan anstår till en gemensam häktnings- och huvudförhandling, för att på så sätt förhindra att åklagaren avvaktar med häktningsframställningen och rätten med häktningsförhandlingen.

Mot denna bakgrund kan inte den utökade möjligheten att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling innebära ett oskäligt dröjsmål med prövningen av frihetsberövandet och den strider således inte mot 2 kap. 9 § RF.

Det ska klargöras att de utökade möjligheterna att hålla en gemensam häktnings- och huvudförhandling inte ska tillämpas vid häktning enligt lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. eller lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

En gemensam häktnings- och huvudförhandling ska kunna hållas med en lagfaren domare

Regeringen föreslår att vid en huvudförhandling i mål om brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i högst två år ska tingsrätten vara domför utan nämndemän om huvudförhandlingen hålls gemensamt med förhandlingen i häktningsfrågan. Enligt propositionen har det betydelse för domförhetsfrågan att brottsligheten som kan komma i fråga för gemensamma häktnings- och huvudförhandlingar i regel är av enklare slag, t.ex. butiksstölder, grova rattfyllerier, vissa narkotikabrott och brukande av falsk urkund. Brotten är ofta erkända eller kräver endast en begränsad utredning.

Behörig domstol vid en gemensam häktnings- och huvudförhandling

I 19 kap. RB finns bestämmelser om behörig domstol i brottmål. Behörig att handlägga ett brottmål och ta befattning med förundersökning och tvångsmedel är i allmänhet domstolen på gärningsorten (1 och 12 §§). När det gäller tingsrätternas möjligheter att pröva häktningsfrågor och andra tvångsmedel under helger, s.k. helgberedskap, är domstolarna indelade i olika beredskapsområden enligt Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2013:2) om beredskap vid tingsrätterna för prövning av häktningsfrågor m.m. Många beredskapsområden omfattar flera tingsrätter. Inom dessa beredskapsområden kan den situationen uppstå att en annan tingsrätt än den som annars är behörig behöver pröva en häktningsfråga eller ett annat tvångsmedel. Regeringen föreslår därför att åtal för brott som ska prövas gemensamt med en fråga om häktning ska få tas upp även av rätten i en annan ort än som normalt sett är behörig.

Motionen

Enligt motion 2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 1 bör den tilltalades samtycke vara en ovillkorlig förutsättning för den gemensamma häktnings- och huvudförhandlingen. Ett sådant samtycke bör även kunna återtas. En ändrad inställning i frågan ska utgöra hinder när en gemensam häktnings- och huvudförhandling inleds om den tilltalade anser att det finns behov av kompletterande utredning eller återopande av egen bevisning.

Utskottets ställningstagande

Som det anförs i propositionen har en misstänkt möjlighet att motsätta sig att prövningen av häktningsfrågan anstår till en gemensam häktnings- och huvudförhandling, för att på så sätt förhindra att åklagaren avvaktar med häktningsframställningen och rätten med häktningsförhandlingen. Någon ändring av rätten till skäligt rådrum föreslås inte. Mot denna bakgrund är det inte aktuellt att göra något tillkännagivande som föreslås i motion 2019/20:3585 (C) yrkande 1 om att samtycke ska vara en ovillkorlig förutsättning för den gemensamma häktnings- och huvudförhandlingen. Utskottet avstyrker därmed motionsyrkandet.

Anhållande och häktning av unga lagöverträdare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att följa upp den nu föreslagna lagregleringen om att den som inte fyllt 18 år endast får anhållas om det finns synnerliga skäl och om att sänka de krav som i dag ställs för att kunna häkta unga lagöverträdare.

Jämför reservation 8 (C) och 9 (M, SD, KD).

Propositionen

En klar majoritet av alla barn som häktas är isolerade

Barn har länge särbehandlats i straffrättsligt och straffprocessuellt hänseende. Ett skäl som brukar framhållas för denna ordning är att barn inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. De har också ansetts särskilt känsliga för de konsekvenser som olika former av frihetsberövande kan leda till. Ett uttryck för denna grundsats är att om det på grund av den misstänktes ålder kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får han eller hon häktas endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas (24 kap. 4 § första stycket RB). Som ytterligare inskränkning gäller att den som är 15–17 år, dvs. är ett barn, får häktas endast om det finns synnerliga skäl (jfr 23 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare [1964:167]).

För att effektivt kunna utreda brott kan det alltså i undantagsfall vara tillåtet att häkta barn. Det rör sig då så gott som uteslutande om grova brott. Enligt utredningens kartläggning är de vanligaste brottsmisstankarna vid häktning av barn rån och grovt rån, mordbrand, mord och mordförsök, våldtäkt och grov våldtäkt, grov misshandel, grov stöld och grovt narkotikabrott. Enligt uppgift från Kriminalvården var 176 barn häktade under 2019, eller i genomsnitt 22 barn varje dag. Kriminalvården bedömer att antalet barn som häktas kommer att öka och att myndigheten kommande år behöver ha kapacitet att omhänderta i genomsnitt 40 barn per dygn.

När det gäller möjligheten att besluta om restriktioner för häktade barn finns inga särskilda regler. Uppfattningen är dock att internationella åtaganden, bl.a. artikel 37 i barnkonventionen, kräver en mer restriktiv hållning när det gäller restriktioner för barn jämfört med vuxna och att det ställs högre krav på brottslighetens allvar (se bl.a. Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? Fjärde upplagan s. 815 och Riksåklagarens riktlinjer [2015:1] gällande restriktioner och långa häktningstider, s. 8). Trots detta är andelen häktade med restriktioner större bland barn än bland vuxna. Under 2019 hade 96 procent av de häktade barnen restriktioner, jämfört med 68 procent av samtliga häktade (se Åklagarmyndighetens årsredovisning 2019 s. 38 f.). Det hänger samman med att man undviker att häkta barn om inte kollusionsfaran uppfattas som särskilt stor, och då bedöms det också oftare finnas ett behov av restriktioner.

De allra flesta barn som häktas har alltså inskränkningar när det gäller kontakter med personer utanför häktet och med andra intagna. En klar majoritet av dessa barn har så lite kontakt med andra att de enligt vedertagna definitioner är att betrakta som isolerade, vilket anses vara fallet vid 22 timmar eller mer per dygn utan meningsfull mänsklig kontakt (jfr Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 24 f., där barn innefattas i gruppen unga häktade, och Brottsförebyggande rådets rapport Att minska isolering i häkte – Lägesbild och förslag [2017:6], s. 73 f.).

Isoleringen av barn måste upphöra

Att vara inlåst i ensamhet nästan dygnet runt innebär en stor påfrestning för en människa. Forskning visar att isolering är skadligt redan efter några dagar och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Isolering är särskilt påfrestande för barn och har allvarliga konsekvenser för deras psykiska och fysiska hälsa och utveckling. Barn har inte samma förmåga till tidsuppfattning som vuxna och har inte heller hunnit utveckla förmågan att hantera den stress, ångest och oro som isoleringen skapar. Att barn isoleras i svenska häkten har åtskilliga gånger fått internationell kritik, bl.a. från CPT, CAT och Barnrättskommittén. Även nationellt har det framförts kritik, bl.a. från Barnombudsmannen som i sin årsrapport för 2013, Från insidan, har påpekat att isolering av barn kan likställas med tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling. Enligt artikel 37 i barnkonventionen

är detta förbjudet. JO har också riktat mycket allvarlig kritik mot Kriminalvården för isoleringen av intagna i häkte (JO:s beslut den 5 februari 2020, dnr O 7-2018).

Regeringen ser det som angeläget att införa en lagstadgad rätt för häktade barn att få vistas med någon annan minst fyra timmar varje dag. Regeringen föreslår därför att den som är under 18 år och som är häktad eller anhållen och intagen i häkte ska ha rätt att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar varje dag.

Rätten att vistas tillsammans med någon annan person bör gälla även för anhållna barn som är intagna i häkte

Normalt sett placeras anhållna i polisens arrestlokaler. Det förekommer dock att anhållna barn tas in i häkten. Utredningen föreslår att också dessa barn ska omfattas av rätten att vistas tillsammans med någon annan.

Regeringen anser att den lagstadgade rätten att vistas med någon annan inte bör gälla för barn som är anhållna och placerade på en annan plats än i häkte, dvs. normalt sett i en polisarrest. Ett gripande och ett beslut om anhållande sker snabbt och gäller för en kort tid. Barn kan anhållas i alla delar av landet och förutsättningarna skiljer sig åt på olika platser. Förutsättningarna kan också på samma plats variera från en dag till en annan. Därmed är det inte rimligt att kräva att polisen ständigt ska ha en beredskap för att kunna tillhandahålla dessa barn fyra timmars vistelse med någon annan. Vidare innebär propositionens förslag att anhållna barn ska få förvaras i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt, att de normalt sett kommer att förvaras t.ex. under bevakning i ett förhållningsrum eller i ett häkte. I praktiken borde det därför knappast förekomma att anhållna barn placeras på ett sådant sätt att de blir isolerade.

Regeringen anser att bestämmelsen om att barn som är häktade eller anhållna och intagna i häkte har rätt att vistas tillsammans med någon annan person i minst fyra timmar varje dag, ska placeras i 2 kap. häkteslagen, som en sådan rättighet som inte kan inskränkas genom restriktioner (jfr 6 kap. 2 § häkteslagen).

Grunden för att anhålla ett barn

De grundläggande förutsättningarna för att rätten ska få häkta en misstänkt anges i 24 kap. 1–3 §§ RB. Om det finns skäl att häkta någon får denna person också anhållas efter beslut av åklagaren (24 kap. 6 § RB). Frågan om det är möjligt att anhålla en misstänkt hänger alltså samman med om det finns förutsättningar för häktning.

För unga finns en särskild bestämmelse om att den som inte har fyllt 18 år får häktas endast om det finns synnerliga skäl (23 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Bestämmelsen innebär att barn får häktas endast i undantagsfall. Frågan om det finns synnerliga skäl för häktning bedöms med hänsyn främst till den misstänktes ålder och brottslighetens

allvar. Av betydelse är också styrkan i de särskilda häktningsskälerna (jfr NJA 2015 s. 649). Det finns ingen motsvarande bestämmelse när det gäller anhållande av barn. JO har dock uttalat att de skäl som bär upp den särskilda regeln om häktning av barn uppenbarligen gör sig gällande även i fråga om anhållningsbeslut (JO 1996/97 s. 56 och 2016/17 s. 427). Kravet på synnerliga skäl ska således i princip vara uppfyllt också när det är fråga om att anhålla en sådan person. Vidare kan noteras att det även anges i riksåklagarens riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden att det krävs synnerliga skäl för att anhålla ett barn (RÅR 2006:3 s. 21).

Även om det inte framgår uttryckligen av någon bestämmelse i lag är det alltså en erkänd princip i praxis att det krävs synnerliga skäl för att anhålla ett barn. Den ordningen är en viktig begränsning för att barn endast ska frihetsberövas undantagsvis. För att det inte ska råda någon tveksamhet om vad som gäller i detta avseende föreslår regeringen att det ska regleras i lag att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Förtydligandet är även viktigt med hänsyn till artikel 37 i barnkonventionen som anger bl.a. att anhållande av barn ska göras i enlighet med lag och endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Det bör framhållas att avsikten med kodifieringen inte är att ändra vad som enligt den nuvarande ordningen anses utgöra synnerliga skäl för anhållande och därmed häktning av unga, utan endast att klargöra det som redan gäller. Inte heller är avsikten med kodifieringen att påverka förutsättningarna för gripande av ett barn, som bara resulterar i ett mycket kortvarigt frihetsberövande (jfr Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas? Fjärde upplagan s. 789).

Vissa lagar om internationellt straffrättsligt samarbete innehåller särskilda bestämmelser om anhållande av den som är under 18 år (se t.ex. 4 kap. 5 § tredje stycket europeiska arresteringsorderlagen), medan det i andra lagar anges att vad som i allmänhet är föreskrivet i brottmål gäller vid användande av tvångsmedel (se t.ex. 16 § utlämningslagen). I de sistnämnda fallen, dvs. när särskilda bestämmelser saknas, kommer den föreslagna regleringen om synnerliga skäl vid anhållande av någon under 18 år att vara tillämplig.

Pågående arbete

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott

Regeringen beslutade den 19 december 2019 att en särskild utredare ska se över regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott (dir. 2019:103). Syftet med översynen är att förbättra regelverket och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i utredningar där barn är misstänkta för brott. Uppdraget avser såväl utredningar mot barn som inte uppnått straffmyndighetsåldern som utredningar mot barn som är straffmyndiga.

Uppdraget är en del i regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten och ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk

Regeringen beslutade den 11 juni 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk (dir. 2020:62). Utredaren ska bl.a. överväga och vid behov lämna förslag till ändringar i lagstiftningen som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk. Som anförts ovan ska utredaren även analysera hur problembilden ser ut med avseende på unga som involveras i kriminalitet och analysera samt föreslå hur det straffrättsliga regelverket kan ändras för att åstadkomma en skärpt straffrättslig reaktion mot dem som involverar unga. Uppdraget ska enligt ett tilläggsdirektiv redovisas senast den 11 augusti 2021 (dir. 2021:13). Utredningen ingår i regeringens 34-punktsprogram mot gängkriminalitet (punkt 4).

Snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare

Regeringen gav i februari 2019 Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt, Norrtälje tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i delar av Stockholms län genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare under 18 år med utgångspunkt i förslagen i Ds 2018:9. Målsättningen är att brott som utreds inom ramen för en polisledd förundersökning ska kunna lagföras inom tio veckor från polisens ingripande. Försöksverksamheten skulle enligt det ursprungliga uppdraget pågå t.o.m. den 31 december 2020. Regeringen gav i juni 2020 berörda myndigheter i uppdrag att fortsätta försöksverksamheten t.o.m. den 31 december 2022.

Regeringen gav den 30 januari 2020 en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott (dir. 2020:6). Regeringen framhåller att den försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som pågår sedan januari 2018 har visat positiva resultat och att arbetet med att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott bör fortsätta. Utredaren ska bl.a. ta ställning till om den särskilda möjligheten att handlägga brottmål med lagöverträdare under 18 år i ett snabbförfarande bör permanentas. Uppdraget ska enligt ett tilläggsdirektiv redovisas senast den 15 juni 2021 (dir. 2021:6).

Motionerna

I motion 2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 2 konstateras att det enligt praxis redan i dag krävs synnerliga skäl för att anhålla en person som är under 18 år och att det nu aktuella förslaget inte innebär någon skillnad. Det är dock viktigt att regeringen noga följer upp att lagändringen inte leder till någon ändrad praxis utan att bedömningen av om det finns synnerliga skäl på samma

sätt som i dag görs med hänsyn till den misstänktes ålder, brottslighetens allvar och styrkan i de skäl som brukar benämnas de särskilda häktningsskälen.

I kommittémotion 2019/20:3589 av Johan Forsell m.fl. (M) yrkande 3 yrkas om ett tillkännagivande om att sänka de krav som i dag ställs för att kunna häkta unga lagöverträdare. Motionärerna anser att det finns starka skäl för att i större utsträckning anhålla och häkta unga personer som misstänks ha begått grova brott, särskilt om man bedömer att en person sannolikt kommer att fortsätta att begå brott om han eller hon släpps på fri fot, eller om personen kan försvåra en pågående brottsutredning. Även i kommittémotionerna 2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11, 2020/21:3294 av Johan Forsell m.fl. (M) yrkande 12 och 2020/21:3303 av Johan Forsell m.fl. (M) yrkande 5 efterfrågas en sänkt gräns för häktning av unga.

Utskottets ställningstagande

Regeringen föreslår att det ska regleras i lag att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl. Som framhålls är avsikten med kodifieringen inte att ändra vad som enligt den nuvarande ordningen anses utgöra synnerliga skäl för anhållande och därmed häktning av unga utan endast att klargöra det som redan gäller. Utskottet, som utgår från att regeringen kommer att följa upp tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen, ser inget behov av ett sådant tillkännagivande som föreslås i motion 2019/20:3585 (C) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

Som utskottet anfört tidigare innebär en häktning ett stort intrång i den personliga integriteten och en psykisk påfrestning för den enskilde, och detta gäller särskilt för den som är under 18 år. Utskottet anser inte att det har framkommit något som ger anledning att sänka kravet för att häkta barn och avstyrker därför motion 2019/20:3589 (M) yrkande 3, 2020/21:638 (SD) yrkande 11, 2020/21:3294 (M) yrkande 12 och 2020/21:3303 (M) yrkande 5.

Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att särskilda ungdomshem eller ungdomshäkten bör inrättas.

Jämför reservation 10 (M) och 11 (V).

Propositionen

Enligt 2 kap. 3 § häkteslagen (2010:611) får en intagen som är under 18 år inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

I propositionen föreslås en rätt för barn i häkte att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar varje dag. På regeringens uppdrag redovisade

vidare Kriminalvården, tillsammans med Åklagarmyndigheten och Statens institutionsstyrelse, den 31 augusti 2018 åtgärder i syfte att förbättra situationen för barn som frihetsberövas (Ju2018/04258/Å). I redovisningen anges att när det handlar om barn är det vid sidan av eventuella besök från skola, socialtjänst, familj och frivilligaktörer i första hand Kriminalvårdens personal som kan stå för den mellanmänskliga kontakten. Kriminalvården anger att samtliga häktade barn kan få kvalitativ mänsklig kontakt i fyra timmar varje dag, om myndigheten tillförs resurser motsvarande två årsarbetskrafter kriminalvårdare per barn. Kriminalvården gör bedömningen att myndigheten kommande år kommer att omhänderta i genomsnitt 40 barn per dygn, vilket kräver en förstärkning motsvarande ytterligare 80 kriminalvårdare. Den ordning som Kriminalvården har presenterat i sin redovisning bedöms, till skillnad från de åtgärder som hittills vidtagits, kunna säkerställa att isoleringen av häktade barn upphör. Att häktade barn vistas med i första hand kriminalvårdare, som är vana vid att möta barn i den påfrestande situation som en häktning innebär, framstår som en lämplig ordning. Inget hindrar dock att det även förekommer kontakter med andra frihetsberövade barn, och andra kontakter som det finns förutsättningar för.

I detta sammanhang kan noteras att Häktes- och restriktionsutredningen i sitt betänkande Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) bl.a. föreslog att häktade under 18 år ska förvaras på särskilt ungdomshem. Åklagaren får dock besluta att barnet i stället ska förvaras i häkte om det finns mycket starka skäl mot förvaring på särskilt ungdomshem. Regeringen anför i propositionen att man inte avser att gå vidare med Häktes- och restriktionsutredningens förslag i denna del.

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3589 av Johan Forsell m.fl. (M) yrkande 4 yrkas att särskilda ungdomshäkten inrättas som anpassas efter ungas behov och förutsättningar.

I kommittémotionerna 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2 och 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 5 anförs att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att barn under 18 år ska placeras på särskilda ungdomshem i stället för i häkten.

Utskottets ställningstagande

Som framgått ovan har utskottet ställt sig bakom förslaget att barn i häkte ska ha rätt att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar per dag. Detta kan antas minska skadeverkningarna av att barn häktas genom att säkerställa att isoleringen av häktade barn upphör. Mot bl.a. denna bakgrund är utskottet inte berett att ta initiativ till några sådana tillkännagivanden som motionärerna efterfrågar i motionerna 2019/20:3559 (V) yrkande 2,

2019/20:3589 (M) yrkande 4 och 2020/21:90 (V) yrkande 5. Utskottet avstyrker således motionerna.

Presumtionen för häktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas.

Jämför reservation 12 (M, SD, KD).

Propositionen

Det finns en särskild bestämmelse om häktning vid mycket allvarliga brott (24 kap. 1 § andra stycket RB). Om misstanken avser ett brott med lägst två års fängelse i straffskalan, t.ex. grovt narkotikabrott, våldtäkt, dråp och mordbrand, finns en presumtion för att den misstänkte ska häktas. Presumtionen innebär att den misstänkte bara kan släppas på fri fot om det är uppenbart att det saknas skäl till häktning.

Presumtionen för häktning vid allvarlig brottslighet har funnits sedan rättegångsbalken kom till och utgör en väl etablerad ordning. I samband med att man diskuterade frågan om att ta bort presumtionen konstaterades att det vid mycket grova brott som regel finns fara för flykt, kollusion eller fortsatt brottslig verksamhet. Presumtionsregeln kan därför ses i huvudsak som en praktisk handlingsregel för domstolarna, som kan utgå från att det finns häktningsskäl om inte utredningen visar på motsatsen. Vidare bör framhållas att regeln samtidigt innebär en skyldighet för rätten att i varje enskilt fall pröva om det finns förutsättningar för häktning (jfr NJA 1985 s. 868). Är det uppenbart att det inte finns något särskilt häktningsskäl, t.ex. på grund av att den misstänkte är intagen i kriminalvårdsanstalt eller svårt sjuk, ska personen inte häktas.

I propositionen anförs att presumtionen för häktning vid allvarlig brottslighet bör finnas kvar.

Motionerna

För att snabbt få bort grovt kriminella från gatan bör enligt kommittémotion 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 gränsen för obligatorisk häktning sänkas från misstanke om brott med lägst två års fängelse i straffskalan till misstanke om brott med lägst ett års fängelse i straffskalan. Liknande yrkanden framställs även i partimotion 2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12, kommittémotion 2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10 och motion 2020/21:3302 av Johan Forsell m.fl. (M) yrkande 11.

Även i kommittémotion 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1 och 2020/21:3311 av Andreas Carlsson m.fl. (KD) yrkande 32 efterfrågas ett enklare förfarande för både obligatorisk häktning och häktning för mindre grova brott.

Pågående arbete

Som framgått ovan beslutade regeringen den 11 juni 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga en rad straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk (dir. 2020:62). Utredaren ska bl.a. överväga och vid behov lämna förslag till ändringar i lagstiftningen som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk. Uppdraget ska enligt ett tilläggsdirektiv redovisas senast den 11 augusti 2021 (dir. 2021:13). Utredningen ingår i regeringens 34-punktsprogram mot gängkriminalitet (punkt 4).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att regeringen gett en utredare i uppdrag att bl.a. överväga och vid behov lämna förslag till ändringar i lagstiftningen som innebär att det finns en presumtion för häktning när allvarliga brott, såsom rån, grov misshandel och grov utpressning, begås inom ramen för kriminella nätverk. Det saknas enligt utskottet anledning att föregripa detta arbete, och utskottet avstyrker därför motionerna 2019/20:3589 (M) yrkande 2, 2019/20:3587 (KD) yrkande 1, 2020/21:638 (SD) yrkande 10, 2020/21:3302 (M) yrkande 11, 2020/21:3311 (KD) yrkande 32 och 2020/21:3365 (M) yrkande 12.

Konsekvenser av förslagen m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om att rättens beslut om restriktioner vid häktning ska utvärderas efter två år och om vikten av ett helhetsperspektiv för rättsväsendet.

Jämför reservation 13 (M) och 14 (M, KD).

Propositionen

Förslagen kan enligt regeringen antas leda till ökad effektivitet, kortare häktningstider och minskad restriktionsanvändning. Misstänkta barn i häkte kommer inte längre att vara isolerade.

Förslaget om att barn i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra timmar varje dag bedöms dock leda till vissa ökade

kostnader för Kriminalvården. Dessa kostnader ryms inom befintligt anslag. För Sveriges Domstolar, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten innebär förslagen inte annat än marginella kostnadsökningar som ryms inom befintliga anslag. När det gäller Polismyndigheten bör eventuella kostnadsökningar, med hänsyn till den begränsade mängd fall som kan antas omfattas av tidsgränserna, inte vara större än att de kan hanteras inom anslagsramen. För det allmänna i övrigt innebär förslagen inte några ökade kostnader.

Regeringen föreslår slutligen att lagändringarna ska träda i kraft den 1 september 2020.

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6 yrkas på ett tillkännagivande om vikten av ett helhetsperspektiv för rättsväsendet. Motionärerna anför att det till stor del är på grund av bristande resurser som häktningstiderna är längre än önskvärt. De efterfrågar bl.a. en konsekvensanalys om vad förslagen innebär för Polismyndigheten.

Enligt kommittémotion 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 bör regeringens förslag att domstolen ska besluta om restriktioner vid häktning utvärderas efter två år.

Utskottets ställningstagande

Som anføres i propositionen kan förslagen innebära vissa initiala kostnader för berörda myndigheter i form av t.ex. uppdatering av informationsmaterial, handböcker och information till medarbetare om de nya reglerna. Att förslagen förväntas medföra kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning och ökad effektivitet kan bidra till att förbättra den nu mycket ansträngda beläggningssituationen på häktena.

Enligt propositionen kan förslaget att rätten ska besluta om enskilda restriktioner leda till att häktningsförhandlingarna tar något längre tid. Regeringen bedömer emellertid att effekterna på häktningsförhandlingarna borde vara marginella och avta med tiden när rutinerna har satt sig. Utskottet instämmer i att arbetsbördan för myndigheterna inte torde komma att öka i någon nämnvärd omfattning.

Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna när det gäller vikten av ett helhetsperspektiv för rättsväsendet och att förändringar i myndigheters arbetssätt bör följas upp och utvärderas för att se om de faller väl ut. Som tidigare anförts utgår utskottet från att regeringen noga följer vilken effekt de nu aktuella lagändringarna får för såväl förutsättningarna för utredningsarbetet som utvecklingen av häktningstider. Utskottet anser därför inte att det finns anledning för riksdagen att göra något sådant tillkännagivande som efterfrågas i motionerna 2019/20:3587 (KD) yrkande 6 och 2019/20:3589 (M) yrkande 5. Motionsyrkandena avstyrks.

Reservationer

1. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 24 kap. 4 a, 18 a och 20 §§ samt punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3 och

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 i denna del och avslår proposition 2019/20:129 punkt 1 i denna del.

Ställningstagande

Rättsväsendet måste ges tillräckliga förutsättningar för att kunna utreda grov brottslighet. Vi delar regeringens ambition om att förkorta häktningstiderna men anser att det finns andra sätt att göra det på. Det finns inget egenvärde i att en person ska sitta häktad under en längre tid, men att sätta upp absoluta tidsgränser menar vi är fel väg att gå. För att förkorta långa häktningstider ser vi snarare att fokus bör läggas på att förkorta utredningstiderna i stället för att försämra möjligheterna att utreda allvarlig brottslighet.

Vi menar att det är förenat med problem att sätta en tidsgräns på sex eller nio månader för häktning och kräva synnerliga skäl för att denna ska få överträdas. I propositionen nämns att sådana skäl kan vara om utredningen kräver samarbete från andra länder som kan dra ut på tiden eller handlar om organiserad brottslighet som är svårutredd. Men det finns även inhemsk och icke organiserad brottslighet som är svår att utreda eftersom den kräver komplicerad forensisk analys som kan ta tid, antingen eftersom analysen i sig är tidskrävande eller för att den som ska utföra analysen kan vara tvungen att prioritera annan brottslighet. Detta måste också ses mot bakgrund av den pågående brottsutvecklingen med allt fler svårutredda brott och, inte minst i kriminella miljöer, ett ökande antal s.k. skjutningar och sprängningar. Att införa en hård tidsgräns och kräva synnerliga skäl för att frångå denna riskerar att få som konsekvens att misstänkta brottslingar släpps och flyr, återfaller eller försvårar utredningen. Det kan också innebära att misstänkta kräver ytterligare utredningsåtgärder för att nå tidsgränsen.

Vi anser därför att riksdagen bör avslå regeringens proposition i denna del.

2. Tidsgräns för häktning av unga lagöverträdare, punkt 2 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lag (1964:164) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 23 a § och punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 i denna del och avslår proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och motionerna 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 och 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 4.

Ställningstagande

Den grova brottsligheten har ökat med flera komplicerade mål som tar lång tid att utreda. Det är grundläggande att rättsväsendet ges tillräckliga förutsättningar för att kunna utreda den här typen av grov brottslighet. Vi delar regeringens ambition att korta häktningstiderna men anser att tidsgränser för häktning är fel sätt att göra det på. Enligt vår mening finns det en uppenbar risk att tidsgränser leder till att personer som bör vara häktade kommer att försättas på fri fot och därigenom få möjlighet att försvåra brottsutredningar av allvarliga brott. I stället bör regeringen fokusera på att ge bl.a. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Nationellt forensiskt centrum tillräckliga resurser så att dessa ledtider förkortas och flaskhalsar motverkas.

Utvecklingen går dessutom mot att allt fler unga involveras i grov brottslighet. Det finns i dag allt fler under 18 år som har begått mycket grova, ofta gängrelaterade, brott, och som riskerar att fly, återfalla i eller förhindra utredning av brott om de släpps. Det finns också, som flera remissinstanser har lyft fram, en stor risk för att en tidsgräns för häktning av personer under 18 år utgör ytterligare ett incitament för äldre kriminella att i ökad utsträckning utnyttja och förmå unga personer att begå brott.

Vi anser mot denna bakgrund att riksdagen bör avslå regeringens proposition i denna del.

3. Rättens beslut om restriktioner, punkt 3 (SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår

a) regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 24 kap. 5 a §,

2. lag om ändring i häkteslagen (2010:611) i de delar det avser att 6 kap. 4 § ska upphöra att gälla och punkt 2 ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna,

b) utskottets förslag i bilaga 4 till lag om ändring i rättegångsbalken.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2 och

avslår proposition 2019/20:129 punkterna 1 och 5, båda i denna del.

Ställningstagande

Regeringens förslag innebär att rätten ska besluta om vilka restriktioner som behövs i enskilda fall. Detta är problematiskt då det är åklagaren i egenskap av förundersökningsledare som har bäst insyn i utredningen och vilka restriktioner som behövs. Domstolen skulle behöva ta del av utredningen innan den är klar, vilket inte är den ordning vi har i Sverige i dag. Det är åklagaren som har bäst insyn i vilka restriktioner som krävs och som därför bör besluta om dessa. Propositionen bör därför avslås i denna del.

4. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

a) avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 6 a §,

b) ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 4 och 5 samt

avslår proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och motionerna 2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3, 2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 3 och 2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Vi delar uppfattningen att det inte är önskvärt att anhålla eller placera barn i polisarrest, utan att det bör undvikas i möjligaste mån. Emellertid är det så att det i dag finns barn under 18 år som har begått mycket grova brott och som riskerar att fly, återfalla i eller förhindra utredning av brott om de släpps. En del av barnen kan vara mycket farliga för allmänheten. Eftersom det redan i dag är förenat med avsevärda restriktioner att anhålla och sätta barn i polisarrest saknas det enligt vår mening anledning att införa ett krav på att barn under 18 år endast ska få hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt. Regeringens förslag bör därför avslås i denna del.

I stället bör regeringen återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att barn under 18 år ska få hållas i förvar i polisarrest om det finns synnerliga skäl.

5. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen

a) antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 6 a § med den ändringen att lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021,

b) ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och motion

2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 3 och avslår motionerna

2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3,

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 4 och 5 samt

2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Jag delar uppfattningen att en polisarrest generellt sett inte är en lämplig miljö för ett barn och att utgångspunkten alltid bör vara att hitta en alternativ

placering. Jag är därför beredd att acceptera den nu föreslagna begränsningen att ett barn endast får hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt.

Samtidigt anser jag dock att i de fall då det finns sådana synnerliga skäl som krävs för att frihetsberöva ett barn till följd av misstanke om brott så bör även förvar i polisarrest kunna godtas om det inte finns en alternativ placering att tillgå. Det är, menar jag, inte rimligt att ett barn som uppfyller de mycket högt ställda krav som gäller för ett frihetsberövande försätts på fri fot enbart med motiveringen att förvar i polisarrest inte kan anses godtagbart. Tolkningen av om förvar i polisarrest är absolut nödvändigt bör därmed grunda sig i om det finns alternativa placeringar att tillgå.

6. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i de delar det avser 6 a § med den ändringen att

- a) paragrafen ska ha den lydelse som reservanten föreslår i bilaga 5,
- b) lagen ska träda i kraft den 1 juli 2021.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 3 och avslår proposition 2019/20:129 punkt 3 i denna del och motionerna

2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 3,

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkandena 4 och 5 samt

2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 6.

Ställningstagande

Regeringen föreslår i propositionen att den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen ska få hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Barnombudsmannen anser dock i sitt remissvar att förvaring av barn i polisarrest aldrig bör vara tillåten. Normalt bör i stället den som är under 18 år och anhålls förvaras under bevakning i ett förhörssrum eller liknande utrymme. Om detta inte är möjligt bör han eller hon placeras i häkte (dvs. särskilt ungdomshem) i stället för i en arrest. Jag delar Barnombudsmannens uppfattning och anser således att det bör slås fast att barn under 18 år aldrig ska placeras i polisarrest.

7. Gemensam häktnings- och huvudförhandling, punkt 6 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt regeringens förslag ska det normalt krävas att den tilltalade samtycker till att skuldfrågan prövas med så kort varsel som den gemensamma häktnings- och huvudförhandlingen innebär. Jag anser att den tilltalades samtycke ska utgöra en ovillkorlig förutsättning. Ett sådant samtycke bör även kunna återtastas.

En ändrad inställning i fråga om gemensam häktnings- och huvudförhandling ska även utgöra hinder då den gemensamma häktnings- och huvudförhandlingen inleds. Den tilltalade och hans eller hennes försvarare kan nämligen även först i ett sent skede uppfatta att det finns behov av att komplettera utredningen eller att åberopa egen bevisning.

Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det som här anförs.

8. Anhållande av unga lagöverträdare, punkt 7 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3585 av Johan Hedin (C) yrkande 2.

Ställningstagande

Det är redan i dag en erkänd princip i praxis att det krävs synnerliga skäl för att anhålla en person som är under 18 år. Enligt min uppfattning är det bra med en uttrycklig bestämmelse i lag som tydliggör detta men jag vill understryka att det inte ändrar den nuvarande ordningen utan endast klargör vad som redan gäller. På samma sätt som i dag ska bedömningen av om det finns synnerliga skäl göras med hänsyn till den misstänktes ålder, brottslighetens allvar och

styrkan i de s.k. särskilda häktningsskålen. Det är viktigt att regeringen noga följer utvecklingen så att lagändringen inte leder till en ändring i praxis.

9. Sänkt gräns för häktning av unga, punkt 8 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3,

2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11,

2020/21:3294 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12 och

2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Redan i dag finns en möjlighet att häkta ungdomar mellan 15 och 18 år som misstänks för allvarliga brott. Den möjligheten används dock relativt sällan, bl.a. med hänsyn till den påfrestning som en häktning innebär för en ung person.

Det kan dock finnas starka skäl för att i större utsträckning anhålla och häkta unga personer som har begått grova brott. Det gäller särskilt om en person sannolikt kommer att fortsätta att begå brott om han eller hon släpps på fri fot eller om personen kan försvåra en pågående brottsutredning genom att exempelvis försöka påverka vittnen eller förstöra bevismaterial.

Vi anser att fler unga lagöverträdare bör häktas än i dag när brottet är allvarligt och det finns risk för återfall. Detta vill vi göra genom att sänka gränsen för när unga ska kunna häktas.

10. Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem, punkt 9 (M)

av Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och
avslår motionerna
2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2 och
2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 5.

Ställningstagande

Situationen för unga i häkte behöver ses över och förbättras. Särskilda ungdomshäkten bör inrättas som anpassas efter ungas behov och förutsättningar. Insatserna för att få unga personer som sitter i häkte att studera bör förstärkas.

11. Särskilda ungdomshäkten och särskilda ungdomshem, punkt 9 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2 och
2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 5 och
avslår motion
2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4.

Ställningstagande

I utredningen Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52), som ligger till grund för den aktuella propositionen, föreslås att häktade som vid tiden för verkställigheten av häktningsbeslutet inte har fyllt 18 år ska förvaras på särskilda ungdomshem. I de fall där det finns mycket starka skäl mot förvaring på särskilda ungdomshem får dock åklagaren besluta att barnet i stället ska förvaras i häkte. Vidare föreslås att den som inte har fyllt 18 år och är häktad, alternativt anhållen men placerad i häkte, ska ha rätt till minst fyra timmars vistelse tillsammans med någon annan varje dag, men det understryks att det är en absolut miniminivå.

Utredningen hänvisar till forskning som visar att isolering redan efter några dagar är skadlig för en människa och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Särskilt skadligt är isolering för personer under 18 år.

Visserligen föreslår regeringen att en misstänkt som är under 18 år och intagen i häkte ska få rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra

timmar varje dag. Jag anser dock att regeringens förslag är otillräckligt och inte löser grundproblemet med att barn isoleras i häkten. Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att barn under 18 år ska placeras på särskilda ungdomshem i stället för i häkten.

12. Presumtionen för häktning, punkt 10 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1,

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2,

2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11,

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 32 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12.

Ställningstagande

Regeringen väljer att behålla den s.k. obligatoriska häktningsregeln som gäller för brott med minimistraff om fängelse i två år. I dessa fall ska häktning ske, och presumtionen innebär att den misstänkte kan släppas på fri fot bara om det är uppenbart att det saknas skäl till häktning.

Det innebär att den som misstänks för ett brott med minst två år i straffskalan i regel häktas i nära anslutning till brottet och sedan sitter häktad fram till rättegången och även efter densamma, fram t.o.m. att det utdömda fängelsestraffet kan börja verkställas i en vanlig anstalt. Den som grips för ett grovt rån i anslutning till att brottet begicks kan alltså räkna med att vara frihetsberövad under flera år framöver.

I syfte att snabbt få bort grovt kriminella från gatan vill vi sänka gränsen för obligatorisk häktning från brott med minimistraff om fängelse i två år till fängelse i ett år. Det innebär i praktiken att fler kriminella skulle låsas in i direkt anslutning till brottet och vara frihetsberövade fram till dess att de börjar avtjäna ett eventuellt fängelsestraff. Denna förändring skulle bl.a. träffa brott som grov misshandel, rån och grov utpressning.

13. Utvärdering av rättsens beslut om restriktioner vid häktning, punkt 11 (M)

av Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Förundersökningar leds av en åklagare, och avvägningar i fråga om förundersökningen samt vilka behov som finns i varje enskild förundersökning har därmed åklagaren bäst kunskap om. Det är därför enklare för åklagaren än rätten att bedöma behovet av enskilda restriktioner, vilket flera remissinstanser framhållit. De pekar också på att förslaget riskerar att leda till en sammanblandning av åklagarnas och domstolarnas roller.

Domstolen tar i dagsläget inte del av förundersökningen i sin helhet under utredningsstadiet. Denna ordning skulle i och med regeringens förslag behöva ändras för att domstolen ska kunna fatta välgrundade beslut om restriktioner. Det finns redan i dag en reell och effektiv möjlighet för den misstänkte att få rättens prövning av restriktionerna.

Åklagaren borde regelmässigt vara den som har bäst förutsättningar att avgöra vilka enskilda restriktioner som krävs av utredningsmässiga skäl. Frågetecken som rör den föreslagna ändringen om att överlämna beslut om restriktioner till rätten har under lagstiftningsarbetet tagits upp av bl.a. Åklagarmyndigheten och andra remissinstanser.

Vi anser därför att regeringen efter två år bör utvärdera förändringen att domstolen ska besluta om restriktioner vid häktning.

14. Helhetsperspektiv för rättsväsendet, punkt 12 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6.

Ställningstagande

Vi saknar en konsekvensanalys för Polismyndigheten, något som myndigheten också påpekar i sitt remissvar till regeringen. Detta är allvarligt för det krävs en analys av hur rättsväsendet ska hantera den ökande mängden komplicerade och grova brott. Vi vill att alla förslag som gäller rättsväsendet ska innehålla en helhetsanalys av vad som krävs i varje led för att ändamålen ska uppnås. Annars riskerar flaskhalsar och bristande effektivitet att uppstå i rättsväsendets alla delar.

Särskilda yttranden

1. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (V)

Linda Westerlund Snecker (V) anför:

Internationellt har det riktats återkommande kritik mot Sverige för långa häktningstider, isolering av misstänkta genom restriktioner och avsaknaden av en tidsgräns för hur länge en person får sitta häktad. Kritiken har kommit från bl.a. Europarådets särskilda kommitté mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling (CPT), FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) som övervakar efterlevnaden av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Även nationellt har det riktats kritik mot avsaknaden av tidsgränser, bl.a. från Barnombudsmannen.

Som anføres i propositionen innebär häktning ett stort intrång i den personliga integriteten och utgör en psykisk påfrestning för den enskilde. Inte minst gäller detta vid häktning som pågår under lång tid och med omfattande restriktioner. Eftersom barn skiljer sig från vuxna när det gäller såväl fysisk som psykisk utveckling samt känslomässiga och utbildningsrelaterade behov så är det självklart att unga som häktas är särskilt utsatta för den stress och påfrestning som både häktningen i sig och isolering innebär. Forskning visar att isolering redan efter några dagar är skadlig för en människa och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Särskilt skadlig är isolering för personer under 18 år. Att som barn vara inlåst i ensamhet nästan dygnet runt innebär en stor påfrestning och är skadligt även om det endast pågår under kort tid. Inte minst Barnombudsmannen har lyft fram barns utsatthet och föreslagit en tidsgräns för barn om trettio dagar.

Jag anser att det, i de fall häktning är nödvändigt, är angeläget att tiden som den misstänkte är frihetsberövad är så kort som möjligt. Det finns därför goda skäl att införa tidsgränser för häktning. Som anføres i propositionen är det dock viktigt att tidsgränserna är väl avvägda mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte försämra vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring.

Enligt mig skulle en tidsgräns om sex månader för häktning av vuxna och 30 dagar för häktning av barn vara en rimlig avvägning. Mot bakgrund av att det är en ny form av reglering är det dock svårt att i dag veta hur ett införande av tidsgränser kommer att påverka såväl förutsättningarna för utredningsarbetet som utvecklingen av häktningstider, och jag instämmer därför i vad utskottet anför om vikten av att noga följa utvecklingen av dessa frågor. Mot denna bakgrund avstår jag också från att reservera mig till förslaget för de förslag om en tidsgräns på sex månader för vuxna och 30 dagar för barn som väckts i ärendet.

2. Tidsgräns för häktning, punkt 1 (L)

Johan Pehrson (L) anför:

Sverige har vid en internationell jämförelse många relativt långa häktningstider. För att tydliggöra vikten av att häktningar inte ska pågå längre än absolut nödvändigt står jag bakom att det införs tidsgränser för häktningar och att dessa ska kunna förlängas om synnerliga skäl föreligger. Jag bedömer att det förslag som utskottet efter omfattande beredning har lagt fram innebär en rimlig avvägning. Det är samtidigt av vikt att lagändringarna utvärderas och att lagstiftaren håller öppet för eventuella justeringar om så krävs.

Det som är allra mest centralt för att få ned längden på häktningstiderna är dock inte denna lagändring, utan bättre förutsättningar för de brottsutredande myndigheterna och processrättsliga förändringar för en effektivare rättsprocess, i synnerhet i de mest komplicerade målen. Liberalerna har i regeringsställning medverkat till en kraftfull förstärkning av rättsväsendet och har under denna mandatperiod medverkat till att fortsätta utbyggnaden, men mer åtgärder kommer att behövas. En reformering av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen kan med bevarad rättssäkerhet bidra till att stora förundersökningar kan fullföljas på kortare tid. Modernare regler för beslag, husrannsakan och hemliga tvångsmedel är andra åtgärder som kan effektivisera brottsutredningarna och därmed korta häktningstiderna. Eftersom dessa frågor inte ryms inom detta lagstiftningsärende avser jag att återkomma till dem i annat sammanhang.

3. Förvar av barn i polisarrest, punkt 4 (C)

Johan Hedin (C) anför:

Som jag anför i min reservation är jag beredd att acceptera den nu föreslagna begränsningen att ett barn endast får hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt, men att tolkningen av om förvar i polisarrest är absolut nödvändigt bör grunda sig på om det finns alternativa placeringar att tillgå. Om mitt förslag till ställningstagande i frågan om förvar av barn i polisarrest (reservation 5) avslås i den förberedande voteringen i kammaren avser jag därför att i huvudvoteringen stödja det alternativ som förordas av företrädarna för Socialdemokraterna, Liberalerna och Miljöpartiet.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2019/20:129 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.
4. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.
5. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611).

Följdmotionerna

2019/20:3559 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

1. Riksdagen beslutar att längsta sammanhängande tid för häktning av barn under 18 år ska vara 30 dagar.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att barn under 18 år ska placeras på särskilda ungdomshem i stället för häkten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen beslutar att barn under 18 år aldrig ska placeras i polisarrest.

2019/20:3585 av Johan Hedin (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gemensam häktnings- och huvudförhandling och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anhållande av personer som inte fyllt 18 år och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förvarsplacering av personer som inte fyllt 18 år och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3587 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslutanderätten för restriktioner och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår propositionens förslag om att rätten ska besluta om restriktioner.
3. Riksdagen avslår förslaget om en tidsgräns för häktning på sex månader.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag om att barn under 18 år endast ska få hållas i förvar i polisarrest om det är absolut nödvändigt.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn under 18 år ska få hållas i förvar i polisarrest om det finns synnerliga skäl och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av ett helhetsperspektiv för rättsväsendet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3589 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen avslår förslaget såvitt avser tidsgränser för häktning i avsnitt 5.1 i propositionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för häktning av unga och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta särskilda ungdomshäkten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att efter två år utvärdera förändringen gällande att domstolen ska besluta om restriktioner vid häktning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:90 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att den längsta sammanhängande tiden för häktning av barn under 18 år ska vara 30 dagar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att barn under 18 år ska placeras på särskilda ungdomshem i stället för i häkten och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att

barn under 18 år aldrig får placeras i polisarrest och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för häktning av unga och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3294 av Johan Forssell m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för häktning av unga och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för häktning av unga och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om häktning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att frihetsberöva aktiva gängmedlemmar och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 b §, 19 kap. 12 § och 24 kap. 5 a, 18 och 20 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 24 kap. 4 a, 13 a och 18 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.3 b §¹

Tingsrätten *skall* vid huvudförhandling i brottmål bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Om en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän.

Vid huvudförhandling i mål om brott för vilket inte är föreskrivet svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader är tingsrätten domför utan nämndemän, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter och det i målet inte är fråga om företagsbot.

Tingsrätten *ska* vid huvudförhandling i brottmål bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Om en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän.

Vid huvudförhandling i mål om brott för vilket *det* inte är föreskrivet svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader är tingsrätten domför utan nämndemän, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter och det i målet inte är fråga om företagsbot.

Vid huvudförhandling i mål om brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i högst två år är tingsrätten domför utan nämndemän, om huvudförhandlingen hålls gemensamt med förhandlingen i häktningsfrågan enligt 24 kap. 13 a §.

Om det finns skäl för det, får antalet lagfarna domare utökas med en utöver vad som följer av första stycket. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. Om någon eller några av ledamöterna får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats gäller första stycket andra meningen i fråga om domförhet.

¹ Senaste lydelse 1997:391.

19 kap.12 §²

Vad som sägs i detta kapitel *skall* tillämpas även i fråga om domstolarnas befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. En sådan fråga får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.

Det som sägs i detta kapitel *ska* tillämpas även i fråga om domstolarnas befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel. En sådan fråga får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel, om beslut i frågan bör fattas utan dröjsmål.

Åtal för brott som ska prövas gemensamt med en fråga om häktning enligt 24 kap. 13 a § får tas upp även av rätten i en annan ort än som följer av reglerna i detta kapitel.

24 kap.

4 a §

En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.

5 a §³

Om rätten beslutar att häkta någon, förordnar att någon *skall* *kvarbli* i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal, *skall* den samtidigt på begäran av åklagaren pröva om den häktades kontakter med omvärlden *skall* få inskränkas. Tillstånd till sådana restriktioner får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undandröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Om rätten beslutar att häkta någon, förordnar att någon *ska stanna kvar* i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal, *ska* den samtidigt på begäran av åklagaren pröva om *och i så fall på vilket sätt* den häktades kontakter med omvärlden *ska* få inskränkas *enligt 6 kap. 2 § häkteslagen (2010:611)*. Tillstånd till sådana restriktioner får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undandröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Tillstånd till restriktioner får meddelas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller

² Senaste lydelse 2000:172.

³ Senaste lydelse 1998:601.

Om det på grund av senare inträffade omständigheter är nödvändigt, får åklagaren meddela beslut som innebär inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden även om rätten inte har meddelat tillstånd till *restriktioner*. Har åklagaren meddelat ett sådant beslut *skall* han samma dag eller senast dagen därefter begära rättens prövning enligt första stycket. När en sådan *framställan* kommit in till rätten, *skall* rätten så snart det kan ske och senast inom en vecka hålla förhandling i frågan. För handläggningen vid rätten gäller vad som är föreskrivet om häktningsförhandling.

Ett tillstånd till restriktioner förfaller om rätten inte medger fortsatt tillstånd i samband med att den förordnar att någon *skall kvarbli* i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal.

men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Om det på grund av senare inträffade omständigheter är nödvändigt, får åklagaren meddela beslut som innebär inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden även om rätten inte har meddelat tillstånd till *restriktionen i fråga*. Om åklagaren *har* meddelat ett sådant beslut *ska* han *eller hon* samma dag eller senast dagen därefter begära rättens prövning enligt första stycket. När en sådan *framställning* kommit in till rätten, *ska* rätten så snart det kan ske och senast inom en vecka hålla förhandling i frågan. För handläggningen vid rätten gäller vad som är föreskrivet om häktningsförhandling.

Tillstånd till restriktioner förfaller om rätten inte medger fortsatt tillstånd i samband med att den förordnar att någon *ska stanna kvar* i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal.

13 a §

Åklagaren får avvakta med häktningsframställningen och rätten får avvakta med häktningsförhandlingen i syfte att förhandlingen i häktningsfrågan ska kunna hållas gemensamt med en huvudförhandling.

En gemensam förhandling ska hållas så snart det kan ske. Tidpunkterna för när en häktningsframställning senast ska göras enligt 12 § första och andra styckena och för när en häktningsförhandling senast ska hållas enligt 13 § andra stycket får inte överskridas.

18 §⁴

Då rätten beslutar om häktning *skall*, om inte åtal redan har väckts,

När rätten beslutar om häktning *ska*, om inte åtal redan har väckts,

⁴ Senaste lydelse 1987:1211.

rätten sätta ut den tid, inom vilken åtal *skall* väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. Den misstänkte eller hans försvarare *skall* om möjligt beredas tillfälle att yttra sig.

Väcks inte åtal inom två veckor, *skall* rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Är det med hänsyn till utredningen eller av annan anledning uppenbart att förhandling inom nu *angiven tid* skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum.

Tid för *åtals väckande* behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 3 § eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.

rätten sätta ut den tid, inom vilken åtal *ska* väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt.

Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden, om detta begärs före tidens utgång. *Åklagaren ska i samband med begäran om förlängning redovisa en tidsplan för förundersökningen.* Den misstänkte eller hans *eller hennes* försvarare *ska* om möjligt beredas tillfälle att yttra sig.

Om inte åtal *väcks* inom två veckor *ska* rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla *en* ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. *Om* det med hänsyn till utredningen eller av *någon* annan anledning är uppenbart att förhandling inom *den* nu *angivna tiden* skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum.

Tid för *att väcka åtal* behöver inte bestämmas då rätten beslutar om häktning enligt 3 § eller om häktning av någon som inte är närvarande vid rätten.

18 a §

Om åklagaren begär att häktningstiden enligt 4 a § ska få överstridas ska rätten senast den dag tiden går ut hålla förhandling i häktningsfrågan.

20 §⁵

Rätten *skall* omedelbart häva ett häktningsbeslut,

1. om inte *inom den tid som avses i 18 § åtal har väckts eller förlängning av tiden har begärts eller*

Rätten *ska* omedelbart häva ett häktningsbeslut,

1. om inte *åtal har väckts eller förlängning av tiden har begärts inom den tid som avses i 18 §,*

2. om inte *åtal har väckts eller överskridande av tiden har begärts*

⁵ Senaste lydelse 1987:1211.

2. om det inte längre finns skäl för beslutet.

Innan åtal har väckts, får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren. Rätten *skall* snarast underrättas om åtgärden.

senast klockan elva dagen före den dag tiden i 4 a § går ut, eller

3. om det inte längre finns skäl för beslutet.

Innan åtal har väckts, får häktningsbeslutet hävas även av åklagaren. Rätten *ska* snarast underrättas om åtgärden.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2020.

2. Om en misstänkt vid lagens ikraftträdande har varit berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid som är längre än sex månader utan att åtal har väckts, ska åklagarens begäran om att få överskrida tiden enligt 24 kap. 4 a § ha kommit in till rätten senast klockan elva den 1 september 2020. Om en sådan begäran kommer in i rätt tid ska rätten efter det att lagen trätt i kraft hålla förhandling i häktningsfrågan i enlighet med 24 kap. 18 § tredje stycket. I annat fall ska rätten omedelbart häva häktningsbeslutet.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 a § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §¹

Om den dömden genom att fly till Sverige försöker att helt eller delvis undandra sig verkställighet av ett frihetsstraff och fallet kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet, får den dömden, på begäran av behörig myndighet i Danmark, Finland, Island eller Norge, häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller *vad* som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. Det som *där sägs* om offentlig försvarare ska tillämpas *beträffande* offentligt biträde *i den mån* annat inte följer av 36 §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

I fråga om häktning och anhållande gäller *det* som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. Det som *sågs där* om offentlig försvarare ska tillämpas *i fråga om* offentligt biträde *om något* annat inte följer av 36 §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–13 §§, 14–17 §§, 20 § första stycket 3, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning ska, om den dömden begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2020.

¹ Senaste lydelse 2008:68.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 23 § och rubriken närmast före 23 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 6 a och 23 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 a §

Den som inte har fyllt arton år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt.

Häkting¹

Anhållande och häkting

23 §²

Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Den som inte har fyllt arton år får *anhållas eller* häktas endast om det finns synnerliga skäl.

23 a §

För en misstänkt som inte har fyllt arton år när häktningsbeslutet verkställs får den tid som anges i 24 kap. 4 a § rättegångsbalken uppgå till högst tre månader.

1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2020.

2. Om en misstänkt vid lagens ikraftträdande har varit berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid som är längre än tre månader utan att åtal har väckts, ska åklagarens begäran enligt 24 kap. 4 a § rättegångsbalken om att få överskrida tiden enligt 23 a § ha kommit in till rätten senast klockan elva den 1 september 2020. Om en sådan begäran kommer in i rätt tid ska rätten efter det att lagen trätt i kraft hålla förhandling i häktningsfrågan i enlighet med 24 kap. 18 § tredje stycket rättegångsbalken. I annat fall ska rätten omedelbart häva häktningsbeslutet.

¹ Senaste lydelse 1994:1760.

² Senaste lydelse 1994:1760.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrivs att 17 och 25 c §§ lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till Justitiedepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller *har* sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det finns risk för att den dömde *skall* avvika eller, då *fråga är om* utevarodrom, att han undandröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han saknar hemvist i Sverige och det finns risk för att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. 4–24 §§ och 25 kap.

Om en främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen *har meddelat* Justitiedepartementet att den ämnar göra *en* framställning om verkställighet av påföljd, eller *om en* sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om *det* enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det finns risk för att den dömde *ska* avvika eller, då *det är fråga om en* utevarodrom, att han *eller hon* undandröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller om reseförbud eller anmälningsskyldighet. Reseförbud eller anmälningsskyldighet får beslutas, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller underkastas reseförbud eller anmälningsskyldighet, om han *eller hon* saknar hemvist i Sverige och det finns risk för att han *eller hon* genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning, reseförbud och anmälningsskyldighet enligt denna paragraf tillämpas i övrigt 24 kap. 4 §, 5–13 §§,

¹ Senaste lydelse 2000:570.

2–9 §§ rättegångsbalken. Ett beslut om anhållande eller häktning *skall* hävas senast när den sammanlagda tid den dömde varit berövad friheten i den främmande staten och här i landet med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, *skall* beslutet om anhållande eller häktning hävas inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

14–17 §§, 18 § tredje stycket och 19–24 §§ och 25 kap. 2–9 §§ rättegångsbalken. Ett beslut om anhållande eller häktning *ska* hävas senast när den sammanlagda tid den dömde varit berövad friheten, i den främmande staten och här i landet med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser, uppgår till den tid som bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten i den utländska domen. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, *ska* beslutet om anhållande eller häktning hävas inom arton dagar från dagen för frihetsberövandet, om inte *någon* framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

25 c §²

I fall som avses i 25 b § 1 och som kan föranleda en framställning om överförande av verkställighet får den dömde, på begäran av behörig myndighet i den andra staten, häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig verkställigheten av påföljden. Beslut om häktning kan meddelas även efter det att framställningen om överförande av verkställighet har gjorts eller beviljats.

Beträffande häktning och anhållande gäller *vad* som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. Det som *där sägs* om offentlig försvarare ska tillämpas *beträffande* offentligt biträde *i den mån* annat inte följer av 25 f §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–17 §§, 20 § första stycket 2, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

I fråga om häktning och anhållande gäller *det* som föreskrivs i rättegångsbalken om brottmål. Det som *sägs där* om offentlig försvarare ska tillämpas *i fråga om* offentligt biträde *om något* annat inte följer av 25 f §. Av bestämmelserna i 24 kap. rättegångsbalken tillämpas endast 1 § tredje stycket, 4 § första och andra styckena, 5 § första stycket, 6 § första och tredje styckena, 7 § första stycket, 8 § andra och tredje styckena, 9–13 §§, 14–17 §§, 20 § första stycket 3, 21 a §, 22 § första stycket och 24 §.

En ny förhandling om häktning ska, om den dömde begär det, hållas senast två dagar efter det att en sådan begäran har kommit in till rätten. En förhandling behöver dock inte hållas tidigare än efter två veckor från det att beslut i häktningsfrågan senast meddelats.

² Senaste lydelse 2008:69.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2020.

5 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs i fråga om häkteslagen (2010:611)

dels att 6 kap. 4 § ska upphöra att gälla,

dels att det ska införas en ny paragraf, 2 kap. 5 a §, och närmast före 2 kap. 5 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Vistelse med en annan person

5 a §

Den som är under arton år och som är häktad eller anhållen och intagen i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar varje dag.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 september 2020.
  2. Den upphävda 6 kap. 4 § gäller dock fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats före den 1 september 2020.

BILAGA 3

Utskottets lagförslag I

Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

*Regeringens förslag**Utskottets förslag***24 kap.**

4 a §

En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst *sex* månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.

En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst *nio* månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.

---

2. Om en misstänkt vid lagens ikraftträdande har varit berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid som är längre än nio månader utan att åtal har väckts, ska åklagarens begäran om att få överskrida tiden enligt 24 kap. 4 a § ha kommit in till rätten senast klockan elva den 1 juli 2021. Om en sådan begäran kommer in i rätt tid ska rätten efter det att lagen trätt i kraft hålla förhandling i häkttningsfrågan i enlighet med 24 kap. 18 § tredje stycket. I annat fall ska rätten omedelbart häva häkttningsbeslutet.

BILAGA 4

Utskottets lagförslag II

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 24 kap. 24 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

24 kap.

24 §¹

I fråga om behandlingen av den som är anhållen eller häktad samt om ersättning av allmänna medel åt den som varit oskyldigt anhållen eller häktad finns särskilda bestämmelser.

Detsamma gäller i fråga om rättens prövning av undersökningsledarens eller åklagarens beslut om inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden.

I fråga om behandlingen av den som är anhållen eller häktad samt om ersättning av allmänna medel åt den som varit oskyldigt anhållen eller häktad finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.

¹ Senaste lydelse 1998:601

BILAGA 5

Reservantens lagförslag

Reservation 6 (förslagspunkt 4)

Ändring i regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) om med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Regeringens förslag

Reservantens förslag

6 a §

Den som inte har fyllt arton år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest *endast om det är absolut nödvändigt.*

Den som inte har fyllt arton år och som är gripen eller anhållen får *inte* hållas i förvar i polisarrest.

BILAGA 6

Remissinstanser

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Södertörns tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Göteborgs universitet (Samhällsvetenskapliga fakulteten), Sveriges advokatsamfund, Civil Rights Defenders och Saco-S föreningen vid Åklagarmyndigheten.

BILAGA 7

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att det ska införas en ny paragraf, 24 kap. 4 a §.

Regeringens förslag (prop. Utskottets förslag 2019/20:129)

24 kap.*4 a §*

En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst *sex* månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.

En misstänkt får vara berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid om högst *nio* månader fram till dess att åtal har väckts. Om det finns synnerliga skäl får rätten på begäran av åklagaren besluta att tiden får överskridas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

2. Om en misstänkt vid lagens ikraftträdande har varit berövad friheten i Sverige som häktad under en sammanhängande tid som är längre än *nio* månader utan att åtal har väckts, ska åklagarens begäran om att få överskrida tiden enligt 24 kap. 4 a § ha kommit in till rätten senast klockan elva den *1 mars 2021*. Om en sådan begäran kommer in i rätt tid ska rätten efter det att lagen trätt i kraft hålla förhandling i häktningsfrågan i enlighet med 24 kap. 18 § tredje stycket. I annat fall ska rätten omedelbart häva häktningsbeslutet.

BILAGA 8

Lagrådsyttrande som utskottet begärt

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2020-11-03

Närvarande: F.d. justitierådet Ella Nyström samt justitieråden Per Classon och Stefan Johansson

Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering

Riksdagens justitieutskott har den 22 oktober 2020 beslutat inhämta Lagrådets yttrande över ett förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i justitieutskottets ärende 2020/21:JuU34 Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslichefen Thomas Lindstam.

Förslaget föranleder följande yttrande.

Regeringen beslutade den 19 mars i år proposition 2019/20:129

Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering.

Propositionen innehåller ett antal förslag som syftar till en effektivare hantering av häktningar. Förslagen lämnades bl.a. mot bakgrund av att det återkommande har riktats internationell kritik mot Sverige för långvariga häktningar och en omfattande användning av restriktioner.

Ett av förslagen i propositionen är att en misstänkt som är över 18 år får vara häktad i högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Tiden ska dock få överskridas om det finns synnerliga skäl. Så kan enligt författningskommentaren vara fallet om straffvärdet är mycket högt i kombination med att brottet är särskilt svårutrett, t.ex. på grund av att det har internationella kopplingar, eller för att det utgör en del av organiserad eller gängrelaterad brottslighet.

Justitieutskottet föreslår nu att regeringens förslag ska ändras på så sätt att en misstänkt ska få vara häktad i högst nio månader fram till dess att åtal har väckts. Detta utgör enligt utskottet en mer rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att varken försämra förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring. Möjligheten att överskrida tidsgränsen vid synnerliga skäl ska finnas kvar.

I det betänkande som låg till grund för regeringens proposition uppges att under år 2015 var 9 056 personer häktade. Av dessa var 486 personer häktade i minst ett halvår. I 37 av ärendena var uppgifterna åtkomstskyddade, vilket innebar att det inte var möjligt att ta del av någon information. Av de resterande 449 personerna var 49 häktade i minst sex månader innan åtal väcktes och tio i minst nio månader innan åtal väcktes. Det var med utgångspunkt i dessa siffror som utredningen föreslog en tidsgräns på sex månader fram

till dess att åtal väcks. (Se SOU 2016:52 s. 117.) Regeringen följde alltså förslaget i betänkandet på denna punkt.

Utredningens förslag bygger på siffror som numera är nästan fem år gamla. Beträffande utvecklingen efter 2015 anges i lagrådsremissen att under år 2019 var, enligt uppgifter från Åklagarmyndigheten, 144 av totalt 6 512 vuxna häktade i mer än sex månader innan åtal väcktes. Det finns emellertid inte några uppgifter om hur många av dessa personer som var häktade i mer än nio månader innan åtal väcktes. Vidare kan det noteras att Ekobrottsmyndigheten i sitt remissvar uppger att för åren 2016–2019 var totalt sju misstänkta personer i sex olika ärenden häktade under längre tid än sex månader innan åtal väcktes. Av dessa var tre personer häktade under en längre tid än nio månader. Det statistiska material som presenteras i lagrådsremissen kan inte anses ge underlag för bedömning av vad som utgör en välavvägd tidsgräns utifrån utvecklingen när det gäller häktningstiderna.

Flera remissinstanser avstyrker utskottets förslag och menar att en tidsgräns på nio månader skulle aktualiseras i mycket få fall. Enligt dessa synpunkter kan det därför sättas i fråga om en sådan tidsgräns skulle få någon egentlig betydelse för att uppnå det angivna syftet att undvika långvariga häktningstider. Ett antal remissinstanser framhåller också att de argument som utskottet anför till stöd för att höja tidsgränsen till nio månader är just sådana omständigheter som enligt propositionen ska kunna utgöra synnerliga skäl för att överskrida den föreslagna fristen på sex månader. Lagrådet instämmer i dessa synpunkter.

Lagrådsremissen ger inte underlag för slutsatsen att en tidsgräns på sex månader, med möjlighet till överskridande vid synnerliga skäl, skulle försämra förutsättningarna för effektiv utredning av allvarliga

och svårutredda brott. Som framhålls av en remissinstans finns det, med en tidsgräns på nio månader, i stället en risk för att synen på vad som är proportionerligt förskjuts på ett sätt som kan leda till att häktningstiderna ökar jämfört med idag.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan avstyrker Lagrådet utskottets förslag till ändring av regeringens förslag.

BILAGA 9

Remissinstanser

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Södertörns tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Malmö tingsrätt Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen, Göteborgs universitet (Samhällsvetenskapliga fakulteten), Sveriges advokatsamfund och Civil Rights Defenders.